

Ayşe Kilimci'nin Hikâyelerinde Tematik Zenginlik ¹

Thematic Richness In The Stories Of Ayşe Kilimci

Dr. Öğr. Üyesi. Alpay GEZER

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ağrı/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-8773-1559

ÖZET

Anlatı metinlerinde ele alınan temalar belirli bir zaman, mekân ve kişilere bir olay örgüsü çerçevesinde bağlanarak soyutluktan somutluğa doğru evrilir. Böylece tematik soyutluğa sahip olan kavramsal çerçeve somut bir yapıya, varlığa sahip olur. Edebi metnin usaresi olan temanın zenginliği ve yoğunluğu metnin diğer yapısal unsurlarıyla metinde kendini gösterir. Edebi eserlerdeki tematik zenginliğin ortaya konulması eserlerin değer ve iletisinin açığa çıkarılmasındaki en önemli nirengi noktasıdır. Kendine has üslubu ve özgün anlatımıyla Türk hikâyeciliğinin beğenilen isimlerinden Ayşe Kilimci, toplumsal sorunları sanatçı duyarlılığıyla dile getiren, toplumda gördüğü aksaklıklara dil ve edebiyat vadisinde çözümler arayan bir yazardır. Basılı yedi hikâye kitabı olan Ayşe Kilimci; kadın, çocuk, aşk, ölüm, göç, eğitim, kentleşme, fakirlik, cinsellik, sanat, adaletsizlik, kuşak çatışması, evlilik, konut sorunu, ahlaki, toplumsal ve kültürel yozlaşma gibi tema bakımından zengin eserler ortaya koymuştur. Çalışmamızda doküman analizi yöntemi kullanarak Kilimci'nin basılı hikâye kitaplarındaki hikâyelerini tematik yönden değerlendirerek, hikâyelerindeki tematik zenginliğin başat unsurlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayşe Kilimci, hikâye, tema, özgün anlatım

ABSTRACT

The themes discussed in the narrative texts evolve from abstraction to concreteness by being connected to a certain time, place and people within the framework of an event. Thus, the conceptual framework with thematic abstraction has a concrete structure and existence. The richness and density of the theme, which is the very heart of the literary text, stand out in the text with other structural elements of the text. Revealing the thematic richness in literary works is the most important starting point in revealing the value and message of the works. Ayşe Kilimci, one of the acclaimed names of Turkish storytelling with her unique style and original expression, is a writer who expresses social problems with an artist sensitivity, and in the valleys of language and literature, seeks solutions to the problems she sees in the society. Ayşe Kilimci, who has seven printed story books; has created theme-rich works such as women, children, love, death, migration, education, urbanization, poverty, sexuality, art, injustice, generational conflict, marriage, housing problem, moral, and social and cultural corruption. In the present study, it was aimed to determine the prominent elements of the thematic richness of her stories by analysing the stories in Kilimci's printed story books from a thematic aspect employing the document analysis method.

Keywords: Ayşe Kilimci, Story, Theme, Original Narration

1.GİRİŞ

Bir edebî eserin teşekkülünde en önemli unsur, yazarın düşüncelerini kuvveden fiile geçiren temel etken temadır. İnsanı eyleme sevk eden bir amacın gerçekleştirilmesi meselesidir. Tema, yazarı yazmaya sevk eden temel saik, anlatının arkasındaki fikirdir.

Hasan Boynukara, temanın kavram alanıyla ilgili şu değerlendirmeleri yapar: “Tema öykünün arkasındaki düşüncedir. Yazarın öyküsünü anlatırken geliştirmeyi tasarladığı şeydir. Yazarın kaynağı kullandığı malzemedir. Diğer bir deyişle tema, yazarın malzemesinden çıkararak okuyucuya aktarmayı planladığı ana fikirdir. Yazar öyküsüne başlamadan belirli bir tema ile hareket edebileceği gibi, öyküye başladıktan sonra da bunu oluşturabilir. Temanın karakterler, olay örgüsü ve bakış açısıyla bir bütünlük içinde verilmesi gerekir.” (Boynukara, 2005: 137).

Çoğunlukla tema, konu ve izleğin birbirine karıştırıldığı görülür. Çeşitli yönlerden birbirleri arasında yatay ve dikey ilişkiler bulunan bu kavramların hinterlandının belirlenmesi noktasında Emin Özdemir, şöyle bir değerlendirmede bulunuyor: “Konu ile izleği (tema) çoğu kez karıştırırız. Konu, bildiğimiz gibi üzerinde durulan, hakkında söz söylenen olaydır, durumdur, sorundur, kısacası her şeydir. İzlek konu işlenirken okurda uyandırılmak istenen duygudur. Bu yönden konu dış öğedir, izlek ise iç. Sözelimi savaş bir konudur,

¹ Bu makale Dr. Alpay Gezer'in Prof. Dr. Yakup Çelik'in danışmanlığında tamamladığı “Ayşe Kilimci İnsan-Eser-Üslup” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

savaş arkadaşlığı ise bir izlek. Başka türlü söylersek izlek konunun üzerimizde uyandırdığı etki ya da anlamdır. Motifle konu ve izleği karıştırmamak gerekir. Motif, bir konunun işlenişinde onu boyutlandıran yönlendiren öğelerden biri. Sözelimi masalarda üvey ana motifinin yinelenmesi gibi. Ancak kimi kullanımlarda izlek yerine motif sözcüğünün kullanıldığı oluyor: Şiirlerinde gurbet motifine yer veriyor, gibi. Oysa süsleyici öğedir motif.” (Özdemir, 2018: 221).

Tema ile varoluşsal sorgulama arasında bağlantı kuran Milan Kundera, romanda tema ile ilgili olarak şöyle bir görüş ileri sürer: “ Bir tema, varoluşsal bir sorgulamadır. Ve git gide, böyle bir sorgulamanın sonuçta özel sözcüklerin, tema sözcüklerin incelenmesine denk düştüğünü fark ediyorum. Bu da beni şu konuda ısrar etmeye götürüyor: Roman her şeyden önce birkaç temel sözcük üzerine kurulmuştur. Bu Schönberg'deki ‘notalar dizisi’ gibidir. Gülüşün ve Unutuşun Kitabı'nda ‘dizi’ şöyledir: unutuş, gülüş, melekler, litost , sınır. Bu beş ana sözcük romanın akışı içinde çözümlenmiş, incelenmiş, tanımlanmış, yeniden tanımlanmış ve böylece varoluş kategorilerine dönüştürülmüşlerdir. Roman tıpkı kazıklar üzerine dayanan bir ev gibi bu birkaç kategori üzerine kurulmuştur. Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği'nin temel direkleri ağırlık, hafiflik, ruh, beden, ‘Büyük Yürüyüş’, pislik, kitsch, acıma, baş dönmesi, güç, zayıflıktır.” (Kundera, 2012: 86).

İzleği kurmaca metnin usaresini ortaya koyan bir araç olarak gören Feridun Andaç, öyküde izleksel olanın ne olduğu hususunda şunları ifade ediyor: “ Öykü, bütündense, ayrıntıları; ayrıntılardan an'ları, izleksel olabilecek öğeleri içerir. Anlatım örgüsü 'kısa', etki ve yoğunluğu 'uzun'dur bunun için, etkiyi, yoğunluğu sağlayan ise anlatının izleksel yapısıdır. Öyküdeki anlamsal boyut izleklerin nasıl / niçin verildiğine bağlı olarak ortaya çıkar. Bu da bir öykünün etkileyici, kolayca tüketilecek bir metin olup olmamasına bir göstergedir, bence. (...) İzlek, öyküde anlatılmak (dolayısıyla İletilmek) istenilenin kurgusal özüdür, bir araçtır. Artalandaki gerçeklikleri yansıtmaya da anlatıcı / yazarca işlev üstlenilendir. Anlamsal bütünlüğün metin içindeki bakış dizgesini oluşturur aynı zamanda. Bu da, bizi bir öykünün hem kuruluşunu, hem de kurgusal boyutunu kavramaya yöneltir.” (Andaç, 1997: 144).

Ayşe Kilimci'nin hikâyelerindeki temalar; genelde haksızlık, eşitsizlik, adaletsizlik, yoksulluk gibi olguların öznesi konumundaki insan eksenindedir. Bu eksende ağırlıkla yer tutanlar ise kadın ve çocuklardır. Erkeğin erkek olduğu için değerli görüldüğü bir toplum yapısında yetişen Kilimci, buna isyan eder, erkeğin de kadının da insan oldukları için değerli olduğu tezini yer yer hikâyelerinde işler. Yazar, “birkaç sayfaya bir romanlık konuyu sığdırma” (Selçuk, 2004: 117) diye tabir edilen yoğunluğu eserlerinde yansıtmada oldukça başarılıdır.

Çalışmamızda Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarındaki bütün hikâyeleri doküman analizi yöntemiyle ele alınmıştır. İncelenen hikâye kitapları ve hikâye isimleri şöyledir:

“Yapma Çiçek Ustaları, 1976” Kitapta yer alan hikâyelerin sayısı 18'dir: Tüketen (1975), Yapma Çiçek Ustaları (1975), Küçük Kentin Küçükleri (1975), Düzlüğe Çıkmak (1974-1975), Ucuz İnsanlar (1974), Ekmek Yetimi (1975), Duvarlar (1974), Severek Öleden Günah Sorulamaz (1974), Küçük Bir Kızın Türküsü (1974), Umut Ögüten (1974), Atlara Kargış (1973-1975), Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar? (1973), Sıkıntılı Bir Kadın (1973), Papatya (1973), En Kötüsü (1972), Mahkemecilik (1972), Ulu Ağacın Dalları (1973), Yanlış Bilmesinler Bizi (1972).

“Sevdadır Her İşin Başı, 1983” Kitapta 11 hikâye yer alır: İnsan Hep Yeni, İpek Gelinlik, Ellerim Uzayacak, Süleyman ve Pehlivan, Kanı Duy, Sevdadır Her İşin Başı, Bildin mi Fatma, Rahle, Işığın Tut, Salyangozcu Kız, A'rafta.

“Sevgi Yetimi Çocuklar, 1987” Kitapta 11 hikâye yer alır: Sırma (1984-1986), Şiirci (1986), Gazal Hanımın Nakışları (1985-1986), Döşek (1986), Kuyu (1986), Nikâhımı Vermedim (1986), Göçmen (1986), Nafakacılık (1986), Ağadan Olma Bacıdan Doğma (1986), Sevgi Yetimi Çocuklar (1986), Yatılı (1986).

“Gül Bekçisi / Eylül Arifesi Mektuplar, 1989” Kitapta 19 hikâye yer alır: Gül Bekçisi (1987), Sarıçkoyağı (1988), Helga Hülya (1987), Deblekçi, Kaçkaç'ta, Nazik, İki Bin Yılın Resmi, İndirimden Avrat, Kafdağı'na Nakış (1988), Hangi İstanbul? (1988), (Eylül Arifesi Mektuplar), Sonsuzcu (1975), Güvercin Sağanağı (1980), Acı Şeker Arzuhalı, Kuytuda (1977), On Kızlar (1980), Güneşi Yakana İliştir (1975-1976), Kırangıçlar Göç Eyledi Yurdundan (1980), Son Darbe (1979-1980), Kitabın Külü (1989).

“Mucize Var mıdır, Memet Abla?, 2002” Kitapta 14 hikâye vardır: Yeniçeri'nin Güvercinleri, Baş Üstünde Dam İstemez Naciye (1999-2001), Erkeğe Bakmak, Marika, Aktör, Uvertürçü Leydi Di, Kocana Görücü Geldi, Söyle Kalbim, Vıy, Yedekli, Karım Öle, Polis Bilir, Milletler Fotoğrafhanesi, Yıldızları Dinle.

“**Yeni Moda Aşklar Destanı, 1997**” Kitapta 13 hikâye vardır. Kanadı Gümüşlü Kuş (1989), Yeşil Pancurlu Yuvamız, Memurun Kalbinin Zonkuna ve Altıncı Gerdeğine Dair (1992), Deli Gönül (1991-1992), Allöfçü Muhabbet Hanım (1992), Reçetede Aşk, Faktör Aşk (1991-1992-1993), Çöpkıran (1992), Mavi Kız Mariya İle Helvacı Hamza (1992), Hükümet Onaylı Sevginin Zabta Alındığının Hikâyesidir (1990-1991), Dil Bilmez Gelinle Faki'ya Dair, Memetler Düeti, Yeni Moda Aşklar Destanı (1989-1991).

“**Şu Ölüm Dedikleri, 2006**” Kitapta 15 hikâye vardır: Hayatın Galibi, Kiracı (2005), Mâmıra, Dünya Vatandaşı Adolf Üzeyir (2003-2005), Oğlum, Nasipsiz Niyazi'nin Yeri (2005), Amirim Suçum Ne? (2006), Taşlıbayır Sokağı (2005), Beşibiyerde (2006), Tanrım, Neredesin?, Papaz Aşam (2006) Şu Ölüm Dedikleri (2005), Yakamoz (2006), Armuda Hücum (2006), Sadece Sevdim (2005).

2. AYŞE KİLİMCİ'NİN HİKÂYELERİNDE TEMATİK ZENGİNLİĞİN KAYNAKLARI

Ayşe Kilimci'nin hikâyelerinin tematik yönden zenginliğinin kaynaklarının nirengi noktası kendisinin insan, hayat ve eşyaya nevi şahsına mahsus bir duyarlılıkla bakabilmesindedir. Bunun yanı sıra yazarın sosyal hizmetler uzmanı olması hasebiyle çok renkli ve zengin bir malzeme kaynağına sahip olmasının da hikâyelerinin tematik yönden zengin olmasına etkisi büyüktür.

Kilimci'nin kişilik özelliklerine baktığımızda onun hikâyelerin tematik zenginliğine ışık tutacak kimi noktaları da görürüz. Kilimci'nin haksızlığa ve kabalığa tahammülü yoktur. Yaşamı ve yaşadıklarını sorgulayan bir kişiliktir. Körü körüne bir fikre bağlanmaz. Menfaati için yanlışta doğruluk aramaz. Duygularını yoğun yaşar. Hayatına baktığımızda bananecilikten nefret ettiği görülür. Anneannesini örnek alarak yoğun olarak yaşadığı duyguları içinde tutup da köze dönüştürmez; aksine söze dönüştürür ve bir nebze de olsa o yoğun duyguların baskısından kurtulup ferahlar.

Kilimci, aceleci ve titizdir. Ayrıntıyı, defoyu hemen fark eder. Tembellikle iş tutmaz, yaşı ilerlemiş olmasına rağmen hala günde en az altı saat yazma emeği vardır. Haksızlık karşısında susmaz. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın, felsefesine karşıdır. Bana dokunmayan yılan kimseye de dokunmasın anlayışındadır. Kilimci'nin sesler, renkler ve kokulara karşı bir hassasiyeti vardır. Bazen bir ses, bir renk, bir koku Kilimci'de çağrışımlarla dolu zengin bir dünyanın kapılarını aralayabilmektedir. Bunun güzel bir örneğini Kilimci'nin “Sırma” adlı hikâyesinde görürüz. Kilimci, bu hikâyede Sırma adlı karakterin ismi üzerinden renk, ses ve koku kavramlarını dil potasında ustaca eritir:

“Dağım Aladağ, obam Nurhak. Aslım Iraz ise de, analığım ötey adımı söyler, Sırma der bana. Ben de Sırma'yı severim aslında. Kanat vurup geçecekmişim, uçacakmışım gibi gelir. Iraz dendi mi, ırazı olmak razılık gibi bir şarkı söyler bana o isim. İsimlerin de şarkısı olur bal gibi. Nası renklerin kokusu olursa, öyle... Sarı limon, kırmızı tarçını mor karanfil kokmaz mı?” (Kilimci, 1987: 12).

Kilimci'nin “Ah Benim Akortsuz Kalbim” adlı anı kitabında Murathan Mungan'dan aldığı bir mektubun içeriğiyle ilgili bir değerlendirmede bulunurken kendi kişiliğinin maceraperest bir yönünün olduğuna da işaret eder:

“Demek, evlilik kararımı evirip çevirip düşünüyorsun. Ben karar verdiysem doğrudur yargın, belki de yanlıştır Murathan. Bu yaşın evliliklerine hep kuşkuyla bakıyor oluşun, doğrudur belki... Tamam, ayrılıp edip de kendimi Rauf Mutluay'ın ağzına vermem. Yaratıcı bir kızın baba evinden ve onun deli gömleğinden kurtulmak için tek yol var sapacağı sevgili Murathan, yanlış adama gönül vermek. O yanlışı yani yaramazı sevince, kendi içindeki yaramaz kızla da barışıyor olamaz mı aynı zamanda? Özgürlüğünü kanıtlamış olmuyor mu o vakit, hani duvarları çok kalın, yüksek, aşılma olan özgürlüğünü? Ben maceraperestim, bunu kimse anlamıyor.” (Kilimci, 2007b, 385-386).

Kilimci'nin en dikkat çekici özelliklerinden biri de sevdiği herhangi bir nesne veya eşyaya rahatlıkla bir anlam ve bir ruh yükleyebilmesidir. Sevgi ve merhamet duyguları çok etkindir. Mandolin için söyledikleri bu durumu açıkça gözler önüne serer:

“Bence sazların şahı o... Üstelik bağına basarak çalıyor, ne çene altı, ne parmak ucu, ne gövdenden öteleyerek.. Anayla yavrusu gibi bağıra basılıyor, o senden yürek tıptısı alıyor sen ondan neşe. Çok da alçakgönüllü, kara fırfırlı bi torbası var, kapı ardıcığma asıyorsun.” (Kilimci, 2007: 291).

Kilimci'nin kişiliğinden sudur eden en önemli özelliklerden biri de mizahî dilidir. Bu aynı zamanda Kilimci'nin hikâyelerinin de belirgin özelliklerinden biridir. Kilimci “acıyı kahaahalarla tuş etme” de başarılı bir yazardır (Uzuner, 2006: 14).

Kilimci'nin hikâyelerinde kadın ve çocukların diğler şahıslara göre ön planda olduğu görülür. Gerçekliğı eleştiri ekseninde kullanan yazar, muhalif duruşunun da etkisiyle genelde toplum dışına itilmiş şahısların, özeld e edilen kadın ve çocukların yaşamlarından kesitler sunar. Yazarın Sosyal Hizmetler Akademisinden mezun olmasıyla başladığı meslek hayatının etkisiyle de -ki yazar uzun yıllar yurdun değışik şehirlerinde sosyal hizmetler uzmanı olarak çalışmıştır- kadın ve çocuklar hikâyelerinde ön plandadır. Yazar, bu hususu şöyle ifade eder: “Toplumca vardığımız çıkmaz sokaklara önce kadını ve çocuğu iteliyoruz. Elbet labirentten çıkış da oraya ilk itilenlerle olacaktır. Dünya kadınların sırtında. Üretim, çocuk, sevda, bütün diyetler ve kurtuluş kadınların sırtında...” (Andaç, 2004: 207).

Kilimci'nin dil anlayışı da bize hikâyelerindeki tematik zenginliğin ipuçlarını vermektedir. Onun dil anlayışı içinde deyimler, atasözleri, halk deyişleri gibi folklorik unsurlar çok etkilidir. Buket Uzuner, Kilimci'nin kullandığı dilin bu renkli yönünü şöyle anlatır:

“Anadolu'nun zengin deyim ve atasözleri bizim kuşak yazarlar arasında belki de en tumturaklı kullanımını Ayşe Kilimci'de bulmuştur. Özellikle daha yirmili yaşlarında kitaplar yayımlayan gencecik bir yazarın deyimler ve Anadolu deyişleri konusundaki ikbal ve rahatlığına bakıp, onu olduğundan yaşlı sanan okurlara rastlardım o yıllarda. Bu dil, Ayşe Kilimci'nin bütün kitaplarında kendi üslubunun bir rengi olarak yerleşmiştir artık. Yazarın bir sosyal hizmet uzmanı olarak yıllarca farklı yörelerden çocuklarla çalışması onu ne kadar etkilemiştir bilmiyorum ama tıpkı Borges'in kütüphanemde asılı şu cümlesinde dediğı gibi: 'Yazarın işi kendi düş gücünü harekete geçiren şeyleri yazmaktır'. Bence yazarın kullandığı dil de bu düş gücüne dâhildir. Yazarın düş gücü, bazen imgeler kadar hatta daha da fazla dil ile harekete geçer. Ayşe Kilimci'nin düş gücünü kımlıdanan dil, metafor zengini, baş döndürücü güzellikteki Anadolu deyim ve deyişleriyle dokunmuştur ki; bu dil usta edebiyatçılarımız Yaşar Kemal ve Ayla Kutlu'nun da ana damarlarındanır.” (Uzuner, 2006, 14).

Kilimci; dilin arı, süssüz ve yalın olmasından yanadır. Ne ki kimi zaman anlatımın coşkusuna kapılması, müzikli kelimeler dediğı eski kelimeleri kullanması (Hepçilingirler, 2013, 160), ruhu olmayan öztürkçe kelimelere mesafeli olması, dilde yerel unsurlara fazla yer vermesinden dolayı evrenseli yakalamada sıkıntı çekeceğı gibi çeşitli eleştirilerle yüz yüze gelir,

“Herkes sakız çiğner, ama Roman kızı bir başka çiğner. Kilimci işte o Roman kızlarından. Şaklata şaklata, tatlandıra tatlandıra, sakızın kokusunu duyura duyura çiğner hem de. Kusur mu bilmem; sevdalandığı bu türe 'öykü' demiyor, 'hikâye' diyor. Bilerek yapıyor bunu. Öyküyle hikâyenin aynı anlama gelmediğini savunanlardan. Bir bakıma doğru. Çünkü o bir anlatıcı, eskilerin deyimleriyle 'tahkiye edici'. Öykünün içe baktığını, hikâyenin ise dışa dönük olduğunu, daha sesli yazıldığını, bir olaya kurgulandığını düşündüğümüzde bunu kusur saymamız zor. Ama iş burada kalmıyor. Bu sevda, aşk ona dilsel kuralların bir kısmını tepeleyip geçme, imleri yerine koymama, tümceleri yele verip savurma, dili arıtmama gibi gözü karalığa varan haklar da tanıyor. Yazdığı öykülerdeki sağlamlık, tüm ayrıntıları, biçimsel düzenlemeleri size unutturuyor. 'Konu' ve 'anlatım' gücünde temellenen 'hikâyeler' işi kurtarıyorsa küçük ayrıntılarda takılmaya gerek duymuyor. Kusur diyebileceğimiz küçük ayrıntıları yok sayıyor. Her şeyi anlatmanın, 'tahkiye etmenin' çevriminde öncelediğı için ayrıntıları silme, tepeleme gücünü kendinde buluyor. Ayşe Kilimci'nin ne denli modern, çağdaş gözükse de öykücülüğündeki gücü geleneksel hikâye anlatıcılığından alır. Hikâyelerin kitaplara dökülmediğı gezgin anlatıcılar döneminden çıkıp gelmiş, heybesinin iki gözünü de hikâyelerle doldurmuş gibidir. Böylesi bir soya çekim, böylesi bir anlatı damarı olduğu içindir ki onun kendisine öykücü değil, hikâyeci demesini yadırgamadım. Anadolu'da masallar, hikâyeler anlatan, ağıtlar yakan kadınlardan da sayabilirsiniz onu. Hatta bir söz büyücüsüdür, dengbejdir. Bu toprakların sesini ondan daha iyi duyan, duyuran yazar yok dense abartı olmaz...” (Güler, 2006, 8).

Zaman içerisinde Kilimci, evrenselliğe yaklaştıkça kullandığı yerel motifler güzel bir dokuya, tatlı bir renge ve estetik bir sese kavuşur. Halk dilinin zenginliği Kilimci'nin kıvrak ve şenlikli kaleminde rengârenk bir sese dönüşür.

Yazar, yaşadığı toplumun çalkantılarını -öğrenci olayları, darbeler, köyden kente göç, kültür çatışmaları, çocuk ve kadın mağduriyetleri, işsizlik vb.- gerek eğitimi esnasında gerekse meslek hayatı vasıtasıyla çoğunu bizzat müşahede ettiği olaylar üzerinden eleştirel ve yer yer kara mizaha varan coşkulu bir dille anlatır. Çarpıcı imgeleri, halk diline hâkimiyeti ve karakterlerini canlandırmadaki ustalığı ile Türkçe'nin sıcaklığını eserlerine yansıtır.

3. AYŞE KİLİMCİ'NİN HİKÂYELERİNDE İŞLENEN TEMALAR

3.1. Cinsellik

“Tüketen” isimli öykünün ana teması, kadın-erkek ilişkilerinde kısıtlamaların ve bastırılan cinselliğin birey ve toplum hayatına olumsuz yansımalarıdır. İnsanlar genellikle eylemlerin nedenleriyle değil de salt eylemin kendisiyle ve neticeleriyle ilgilenirler. Niyetin temiz ve samimi olması maalesef toplumun bakış açısını değiştirmemektedir. Özelde kalması gereken bir fantezinin, topluma göre ayıbın, kişinin kendi rızası dışında ifşa edilmesi ve toplumun buna pirim vermesi gelişmiş bir toplum için yadırganacak bir durumdur. Çünkü medeni bir toplumda bireyin kusurlarının ifşa edilmesi değil, örtülmesi esastır. Ayrıca bireysel özgürlükler ve kadın-erkek ilişkilerinde birçok husus toplum tarafından kötü belletilmiştir. Sero, iç sorgulamasında bu durumu şöyle ifade eder:

“Ömrüm boyu kurtulama çabası verdiğim, bizlerin iyi tanıdığımız denetleyici, kusur arayıcı, ölçüp biçici bakışlar, özgürlüğe, bir mavi göğe, bir kanat çırpıntısına, tekdüze günlere vurulacak bir renk parçasına hayır diyenler çoğala çoğala milyona kesmişti sanki. Tek başıma ne bir gezmeyi ne bir ağacı tadabilirdim, değil ki; dost oturuları, saz çalıp türkü çığırmaları, bir «Cumhuriyet» okumasıyla tadılanı...” (Kilimci, 1976: 12).

Toplumun bir temsilcisi rolündeki doktorun Sero'ya “Sahicisini bulamadın mı?” diye müstehzi bir tavırla yönelttiği soruya Sero cevap vermez. Ancak bir iç monolog vasıtasıyla özelde doktora genelde topluma bir cevap verir:

“İnce şeyleri, kutsallıkları anlamaya uğraşmayacak kadar yorgun herkesler, diye düşündüm. Yüzümü yastık aklığına gömüp, bu soruyla gelen sarsılışımı yaşadım. Çoktu ya doktor, pek çoktu sahicisi. Ama... Siz eti bilirsiniz. Yüreğimi anlatmaya kalksam güleceksiniz bana. Susmak iyi... Değmeye, anlamak istemeyene ne anlatılır ki...” (Kilimci, 1976: 12).

3.2. Sanata Duyarsızlık

“Şiirci” adlı hikâyede insanların sanatsal bir faaliyete üstünkörü bir değer vermeleri ele alınır. Şiiri anlamayanları ölüye benzeten ana kahraman kendine şiirden bir dünya kurmuştur. Cazibe Hanım için yaşamdaki güzel unsurlar ve eylemler kelimelere dökülmeyen şiirlerdir. Şiirin kabuğunu aşip özüne ulaşamayan kişiler, yaşamın gerçek tadını hissedemezler. Bütün hayatı kuşatması gereken şiirin, insanların gözünde belirli gün ve haftalar içine hapsedilmiş olması hüznün verici bir durumdur.

Hikâyede cinsiyet kavramı üzerine inşa edilemeyecek sanatsal faaliyetlerde cinsiyet ayırımının yapılmasının ironik yansıması da yan tema olarak işlenir. Necati Bey, karısı Cazibe Hanım'ın gazetede yayımlanan şiirlerinin altına kendi ismini yazdırır.

3.3. Sosyal Adaletsizlik

“Küçük Kentin Küçükleri” adlı hikâyede eğitim ve kültür alt yapısından yoksun olan bir zenginlik anlayışının bireyleri yozlaştırması ana tema olarak ele alır. Zenginsen her şeye hakkın var. Fakirsen yaşamın bile zenginlerin lütfudur. Bülent bu konuda,

“Bizim fabrikalarımız, iş yerlerimiz, olmasa, bütün o işçi mahallesindeki çöpten evlerde oturanlar sokağa düşer be, aç kalır.” (Kilimci, 1976: 46) der.

Ârifî Bey, siyasi partilerle ilişki kurup bundan rant devşirerek bayilikler almış, muhtarlık yapmış, ucuza arsalar kapatmış, çerçilikten simsarlığa kadar birçok işe girmiş, Bülent'in de ifadesiyle her boyaya bulanmıştır. “Benim varyetim yedi kuşağa yeter.” (Kilimci, 1976: 47) deyip çocuklarını okutmamıştır.

Sonradan görme bu tip varlıklı insanlar, kendilerinden alt gelir grubundakilere tepeden bakıp onları insan yerine koymazlar. Bu tiplerin karşısında geçim derdiyle uğraşan onurlu insanlar vardır. Ne var ki fakirlik bu insanların belini büker, normalde kabul etmeyecekleri teklifleri kabul eder duruma gelirler. İzzet'in annesinin şu sözleri durumu gözler önüne serer:

“—Derim ki ana, bazı sözler gelir kulağıma... Niyetlenirlermiş falan. Ama şartlı; denenecekmişim. Bir hafta... Oğlanın okuması gerek... Baş edemiyorum, görüyorsun. Her gün biraz daha çökertiyor omuzlarımı hayat. Bir hafta... Ne derim? Anlar hem. İşim huyum ortada, daha neyi... Neyi öğreneceği besbelli ya. Erimden sonra kimsenin gölgesi düşmedi bedenime... Nasıl derim? Yüreğim çürüklenir duyduğum beri. Sevdiğimin sıcaklığı saklıdır hâlâ kuytularında... Oğlum onurludur, ama yarınlarına çıkmak zor, çok zor... Bilemiyorum.” (Kilimci, 1976: 53).

Bülent'le İzzet'in söz ve tavırlarını karşılaştırdığımızda taşınamayan zenginliğin maddi bir refah sağladığı; ancak sosyal, kültürel ve beşeri münasebetler bakımından insanlarda anne ve babaya saygı; sevgi, onur, dürüstlük, adalet, haya gibi erdemleri yozlaştırdığı görülür. Üstelik bu yozlaşma kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

“Düzlüğe Çıkmak” isimli hikâyenin teması adaletsizliktir. Hikâyesinde zengin-fakir çatışması Süleyman Efendi ve ailesinin zenginliği, evin hizmetlerini gören Bulunmaz, Fikriye, Fatmânım, İbraam Efendi ve ailelerinin fakirliği temsili üzerine kurulmuştur. Çiftliğin hanımı köylülere tepeden bakmaktadır:

“Gelemem böyle köylü kabalıklarınıza a canım. Titizimdir ben./Ne demek çarşafı dörder kattan ütü basmak? Öyle iğretliklerin kolaylığım da pekiyi becerirsiniz. Çekilin kalsın ben yaparım. İnce ütü de benim. Eey size ne diye para veriyoruz efem?..İbrahim efendi, Tolga Şefik'le bana dönerli pide yaptırtiver çarşıdan. Sarardı soldu oğlan tatile geleli beri. Bu evin işleri biter mi hiç, yoğurt da al!” (Kilimci, 1976: 58).

Her insan hata yapar. Sonra da hatasıyla yüzleşir ve bedeli neyse öder. Hikâyede hatanın bedelini ödeme hususunda kişinin zengin veya fakir olmasına göre durumun değiştiği görülmektedir. Tolga Şefik, ailesinin zenginliği ve nüfuzu sayesinde hatasının -Bulunmaz'ı iğfal etme- bedelini ödemez. Yaptığı yanına kâr kalır. Haklıdan yana olması gereken adaletin uygulayıcıları, haksız zenginden taraf olmuşlardır. Çiftliğin hanımı, davet arkadaşlarından Aysel Hanım vasıtasıyla bebek problemini şöyle çözer,

“Bir gün Aysel Hanım'la birlikte parti rozetlerini takınıp çocuk bakım yurduna gittik. Nerede olduğu ne lazım efem. Her bir şeyi anlattık müdürânıma. «Ayıp ettin Aysel hanımı dedi, «sorduğunuz şeye bak. Aliverin muhtardan bir kâğıt. Mahkemede korunma kararını çıkarttırırız. Yatırırız sonra.» Ana babası yoktur dendi kayıtlarda. Bebeyi yatırdık.” (Kilimci, 1976: 70-71).

Çiftlik sahibesinin Fikriye'ye Bulunmaz için söylediği aşağıdaki sözler insanlık kavramının içinin nasıl boşaltıldığı gösterilmesi bakımından önemlidir,

“Madem ekmeğimizi yiyordu, hizmetimizi de görecekti elbet. O da bir hizmet sayılırdı elbet, o yediği nane, yapmak göreviydi. Ama ikisi de çocuk sayılır daha, bilememişler.” (Kilimci, 1976: 70).

“Atlara Kargış”ta iyilikten ziyade şanının bir parçası olarak Muteahhit İsrail Bey, oğlu Burak'ın sünneti yapılırken dul komşusu Emet Hanım'ın oğlu Halil İbrahim'i de sünnet ettirir. Hikâyede zenginliğin görkemi altında fakirliğin ezikliği işlenir. Bir annenin çocuğu için en özel ve kutsal vazifeyi ifa edemeyecek durumda olmasının acısı beraberinde kargışı getirir. Emet Hanım'ın kızı Ayla'nın annesine, “Bu dünyaya inat edecek, bir sünnetçiğin bile hakkından gelecek güçte değiliz biz...” (Kilimci, 1976: 152) demesi bir isyanın dile getirilmesidir.

“Mahkemecilik” adlı hikâyede aileden başlayıp topluma sirayet eden anlayışsızlık olgusu ele alınmaktadır. Aile ve toplum hayatında yozlaşmış geleneksel yapının bireyler üzerindeki yıkıcı etkisi vardır. Bu yapının dışında bir anlayışa sahip olan, özgürce düşünmekten ve düşünenenden korkmayan, kendine biçilen rolleri oynamaktansa kendi rolünü kendi belirleyen, insana değer verirken cinsiyet ayrımı yapmayan bireyler ideal toplum yapısını şekillendirecektir. İdeal toplumun oluşmasına karşı çıkacak olanlar hikâyede şöyle tanıtılır,

“...onlar: su başı tutucuları ve büyüklerimiz ve cellatlar ve bizi acımasız ellerine aldıkları ilk günden bu yana her gün biraz daha çok yiyenler.” (Kilimci, 1976: 203).

3.4. Göç

“Göçmen” adlı hikâyede ana tema olarak göçmenlik sorunu ele alınır. Gerek yurt içi gerek yurt dışı göçlerde göç sonrası yaşanan sıkıntılar basit bir çerçeve hikâye içerisinde (Senem ve kocasının Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası adaya göç etmeleri) irdelenir. Hikâyede Kıbrıs’a göç edenlerden daha önce yurt içi ve yurt dışı göç deneyimi yaşamış olanların anılarıyla göçmenlerin yaşadığı sosyo-kültürel sorunlar ortaya konulur. Dağdan ovaya, Doğu’dan Güney’e Rumeli’den Bursa ve İzmir’e, Türkiye’den Almanya’ya göç mevzuu çeşitli yönleriyle ortaya konulmuştur. Hikâyede özellikle uyum programları olmadan yapılan göçlerde göçerlerin yaşadığı kültür şoku irdelenerek insanların hayata tutunmak için mevcut yeni şartlara göre nasıl refleksler geliştirdikleri anlatılır.

3.4.1. Yurt İçi Göç

“Ekmek Yetimi” adlı hikâyede Haymana’dan Ankara’ya daha iyi bir hayat için, ekmek için göç eden küçük Sadullah’ın ailesinin yaşadığı dram işlenir. İşler beklendiği gibi gitmez. Haymana’daki ortam ve şartlar aranır olur. Haymana’dayken tek göz bir evde sekiz kişi yaşayan aile Ankara’da iki göz bir gecekondu yaptırılır. Lakin para biter ve evde huzursuzluk had safhaya çıkar. Haymana’dayken hiç olmazsa aile bireyleri arasındaki ilişkilerde derin sıkıntılar mevcut değildir. Sadullah’ın dilinden göçün nedeni şöyle anlatılır,

“O kadar gelmiyelim dedim, dinlemediler. Çünkü neden? Ben küçüğüm, bıyığım da çıkmadı. Dinlemediler. Anamgil dövüşmüyordu orda, biz rahattık. Çok paramız yoktu ama, işte. Sorduğum vakitte babama, dedim baba biz neden gidiyoruz oraya, dedi bana «ekmek için...»”
(Kilimci, 1976: 81).

Hikâyede bir yan tema olarak sorumluluk bilincine sahip olmayan insanların bakabilecekleri kadar değil de yapabilecekleri kadar çocuk yapmalarının kendilerini ve toplumu menfi yönden etkilemeleri vurgulanır.

“Ellerim Uzayacak” adlı hikâyede fakirlikten kurtulmak için Samandağı’ndan Çukurova’ya göç eden çok çocuklu bir ailenin yaşadığı dram işlenir. Daha iyi bir hayata ulaşma arzusuyla çıkılan yoldaki zorluklar ve sıkıntılar insanları eskiyi aratır bir duruma da düşürebilmektedir.

Hikâyede bir yan tema olarak insanca yaşama noktasında bireyin, tahammülünün üstünde menfi olaylarla karşı karşıya gelmesinin intihar gibi telafisi mümkün olmayan davranışlara sebep olacağı vurgulanır.

“Döşek” adlı hikâyede bir nebze de olsa yoksulluktan kurtulmak için memleketlerinden göç etmek zorunda kalan insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılama noktasında bile sıkıntılar yaşayarak hayata devam etme çabaları işlenir. Hikâyede bir döşeğe hasret geçen ömür ekseninde fakirlik yüzünden ertelenen hayallerin tahammülü zor bir yoldan gerçekleşmesi anlatılır. İnsanların kanlı bir döşekte yatmayı bile saadet vesilesi görebilecek duruma gelmeleri toplumun sosyal refah bakımından zor bir durumda olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer bir durumdur.

Hikâyede insanlar ağır ekonomik şartlar altında yaşasalar bile eşler arasında uyum ve anlayış varsa zorluklara tahammül etmek kolaylaşır, görüşü de yan tema olarak işlenir.

“İki Bin Yılın Resmi” adlı hikâyede ana tema olarak köy-kent çatışması işlenir. Köyden şehre göçün ortaya çıkardığı birçok sıkıntı vardır. Hikâyede hediye üzerinden köyle şehrin anlayış farklılıkları ortaya konulur. Köyde hediyenin içindeki samimiyete bakılırken şehirde pahasına bakılmaktadır. Yerine göre bir tas ağız sütü, dört yapraklı bir yonca veya tosbağa kurusu köyde kıymetli hediyelerdir. Köyde iftihar vesilesi olan iyi nişancı olmak, beş dakikada ağacı baltayla yere yıkıp odun etmek, ata en iyi binmek, kavalı en güzel çalmak, şerbeti en iyi ezmek, iyi iz sürmek gibi hususların şehirde bir kıymeti yoktur. Köyünde tabiatın kucağında özgürlüğü doyasıya teneffüs etmiş olanların kent kapısına kul olmaya alışmaları zordur.

“Viy...” adlı hikâyede çeşitli sebeplerden doğup büyüdüğü topraklardan başka yerlere göç etmek zorunda kalan insanların yaşadıkları sıkıntılar ana tema olarak işlenir. Özellikle terör nedeniyle ve ekonomik nedenlerden yaşanan iç göç beraberinde birçok problemi de gündeme getirmiştir. Şehir kültürüne adapte olmakta zorlanan insanlar birçok yeni travmalarla yüz yüze gelirler. Şehirde yaşamının belli bir maliyeti bulunmaktadır. Zaten geçim sıkıntısı nedeniyle evini, yurdunu bırakıp yaban ellere gelmek zorunda kalanlar için şehrin kendine has masrafları -ev kirası, elektrik ve su parası- kimi zaman insanların sıkıntılarını katbekat artırır.

Hikâyede göçerlerin nüfus kayıtlarının olmamasından kaynaklanan sıkıntılar, özellikle kız çocuklarının okutulmama anlayışı, toplumun göçerlere karşı önyargıları ve Türk-Kürt ayrımının toplumsal yansımaları ana tema içerisinde ele alınan mevzulardır.

3.4.2. Yurt Dışına Göç

“Ucuz İnsanlar” adlı hikâyede Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü ele alınır. Hikâyede Mücevher Hanım’ın yaşamı üzerinden göçün sebepleri ve Almanya’daki işçilerin sıkıntıları dile getirilir.

Mücevher Hanım, yeğenine temel dilbilgisi kurallarına dikkat etmeden yazdığı mektupta insanların Almanya’ya göç etmelerinin görünürdeki sebeplerinden şöyle bahseder,

“memleketimde sabahlara kadar çalışıyordum, tüm yoruluşlarımı bebemi bağırma bastığım gibi unutuyordum. dediğim gibi herkes bir ev işi için koşuşup duruyor bu ellerde. bir küçük sermaye, bir fırın, buzludolap felan.” (Kilimci, 1976: 76).

Mücevher Hanım, göçün asıl sebepleri üzerinde dururken acı gerçekleri de dile getirir,

“Benîâdem şu dünyaya çalışmak için gelmiştir yaşamak için her daim uğraşmak gerek yavrum. bacak uzatıp oturmalar pek bir şey getirmiyor insanlara. buralarda en tembel can karıncalar yavrum. Bizler istemezmiydik topraklarımızda çalışalım. isterdikki nasıl. sebep olanlar utansın. Çöpçü Memetten Mehmet beye kadar yavrum hiç kimsecikler boş oturmamalı ki. ama bizim beylerimiz oturuyor hep neden ola. ah herkesler sırtçağızlarını safi uyuyuşlar için döseğe koysa şu alamanın gavuruna muhtaçlanırmıydık yavrum. bizim beylerimizin insanlığı pek daralmış yavrum” (Kilimci, 1976: 77).

“Ucuz İnsanlar”da yan tema olarak resmi nikâhsız birlikteliklerin insan yaşamındaki menfi etkilerine değinilir.

“Umut Öğüten” adlı hikâyede verimsiz toprakları olduğu için köyünden ayrılıp Almanya’ya çalışmaya giden Çavuş; geride annesini, babasını ve kardeşlerini bırakır. Çavuş’un yaptığı bütün ağır köy işleri kız kardeşi Hanik’e kalır. Oğlu Almanya’da olduğu için kızının evlenmesine de müsaade etmez Hanik’in babası. Köydeki hayat şartları ve geçim derdi, kimi zaman insanların en doğal ihtiyaçlarını –evlenme, yuva kurma vb.- gidermesine bile engel olmaktadır. En tabii duyguları bile tatmin edilmeyen insanlar doğal olarak mutsuz olurlar ve olayları kadere bağlayınca da isyankârlık ortaya çıkar,

“Elim erdiğince hazırlandım, sandık eşyam hiç eksiksiz tamamdır şimdi. Artık yapmıyorum, anama veriyorum fidelerin parasını. Yer kalmadı ki sandıkta. Geceleri döne döne yataklar diken olur bedenime. Kalkar uzak tepelerin karalığına bakarım uzun uzun. Elim ermez gücüm yetmez. Naparsın Hanik kız herkes alnına yazılan kadar yaşar dedim, içerimi susturmak için. İçi susturmak kolay bacım, ama ellerim susmaz, omuz başlarım susmaz... Bi yandan da olanları aklım almaz, kabullenmesi ağırıma gider.” (Kilimci, 1976: 143).

“Kafdağı’na Nakış” adlı hikâyede insanca yaşama özlemiyle yurt dışına gidebilmek için kanunsuz yollara başvurma ana tema olarak işlenir. Âdem yaşadığı gecekondu mahallesi Demirtaş’la İsviçre’yi karşılaştırınca İsviçre’deki temizlik, yiyecek bolluğu ve münhal iş çokluğu gibi hususlardan dolayı İsviçre’ye hayran kalır. Âdem’in en büyük hedefi böyle memleketlerde zamana denk bir hayat yaşamaktır.

Hikâyede kişinin hayalleri peşinden gitmesi, bu uğurda karşısına çıkan engellerden yılmaması; ancak bunları yaparken de yakınındakileri mağdur etmemesi gerektiği tezi yan tema olarak işlenir.

3.5. Sorunlu Evlilikler

“Duvarlar” adlı hikâyede Zekiye ve kızlarının sorunlu evlilik yapmaları neticesinde yaşadıkları sıkıntılar dile getirilir. Kadınlar kendilerine denk erkeklerle evlen(diril)medikleri zaman huzura eremeyip hayatın ağır şartları içinde mücadele azimlerini kaybetmektedirler.

Hikâyede Zekiye istemediği yaşı geçkin bir adamla evlenir. Kendisi on dokuzundadır. Aradan yıllar geçer Zekiye orta yaşın olgunluğunda arzuları diri bir kadındır. Kocasını ise artık kocalık vazifesini bile yerine getiremeyecek durumdadır. Zekiye bu durumu ve duygularını şöyle dile getirir,

“Bir tarihte vardı, şimdi de var. Ama sözde var. Kocam felanım değil o benim, öldü. Elli ikisini, sene-i devriyesini bile yaptım kızlarımla. Karafatma dağına gezmeğe gittik, yemekler yedik,

defler çaldık, dünbekler furduk. Papatyalardan taç ördüm kızlarıma. Sen böylesini duydun mu, ha? Ah, ben içerimin bu harı, gönlümün bu şenliğiyle, erkek gibi bir erkeğe düşecektim ki, bak...” (Kilimci, 1976: 92).

“Sıkıntılı Bir Kadın” adlı hikâyede aşırı baskı altında sürekli kısıtlamalarla yetiştirilen kişiler bir iki süslü söz duyduğu ve güzel davranış gördüğü kişilere ilgi duyarlar tezi işlenir. Bu ilgi kişinin yanlış kararlar vermesine neden olabilir. Daha çocukluktan ilk gençliğe adım atıldığı bir dönemde kadınlığın ne demek olduğunu bilmeden evlilik gibi sorumluluğu yüksek ve yürütülmesi beceri isteyen bir müessesede mutluluğu yakalamak zordur. Ayrıca evlilik, mutluluğun bulunacağı bir yer değil; mutluluğun taşınacağı bir yerdir. Kişi problemlili bir ailede yaşıyorsa ailedeki problemlili davranışların birçoğu motor öğrenme ile çocuklara da tevarüs eder. Kişiliği henüz oturmamış kişiler model olarak gördükleri aile bireylerinin davranışlarını sergilerler.

Hikâyede nişanlandıktan sonra okuldan alındığını duyan Mübeccel çok sevinir. Mübeccel’in bu tavrı bile bilinç düzeyinin hangi derecede olduğunu göstermektedir. Mübeccel’in Aydın’dan hoşlanmasının en önemli sebebi Aydın’ın, babasının tam zıttı davranışlar sergilemesidir. Mübeccel günlüğünde bu durumu şöyle ifade eder,

“Ben onu seviyor muyum, bilmem... Yalnız babam gibi sinirli değil, hep gülüyor, Sokakta da bağırıyor insana.” (Kilimci, 1976: 176).

Mübeccel’in evde günlüğünü saklayacağı bir dolabı bile yoktur. Hâlbuki insan, gençliğe adım attığında özelinin olmasını, özeline etrafındakilerin saygı duymasını ister. Mübeccel bunun hasretini çeker. Evlenmeden bir gün önce günlüğüne yazdıklarından Mübeccel’in nelere hasret duyarak bu evliliğe yelken açtığı görülür,

“Mutfak benim mutfağım olacak. Fayansları, dolapları, tabaklığı, kırmalı naylon perdeleriyle. Odalar benim, eşyalar benim, ev benim. Bu defteri koyacak yerim olacak en önemlisi. Yazabilecek miyim orada bilmiyorum. Sonra surat olmayacak, dırıldır olmayacak. Kapıdaki paspasından, yemek kokusuna kadar; kanyile, iliğiyle benim olan bir ev... Tanrım...” (Kilimci, 1976:182).

“A’rafta” adlı hikâyede evliyken bir başka kadını daha hayata dâhil etme yani “kuma” sorunu irdelenir. Resmi nikâhın olmamasının yarattığı olumsuz durumla birlikte insan tabiatına ters düşen anlayış ve törelerin ortaya çıkardığı menfi durumlar yan tema olarak ele alınır. Az gelişmiş toplumlarda kadın; kendi düşüncesi olmayan, kendisine çizilen sınırlar içinde düşünüp ve hayal kurabilen, erkeğin hükmü altında yaşamaya mahkûm bir varlık olarak görülmektedir. Bu sınırların dışına çıkan kadın, isyankâr köle muamelesi görmekte ve kötü kadın yaftası yiyebilmektedir.

“Sırma” adlı hikâyede tek başına sevginin bir evliliği sürdürmeye yetmediği teması işlenir. Hayat şartlarının üstesinden gelebilmek için evlenmeden önce bireylerin kendi şartlarını iyi okuyup yaşadıkları sosyal ortamın gereklerini göz ardı etmemeleri gerekir. Kişinin kendini tanımadan karşısındakini tanıma imkânı yoktur. Aile büyüklerinin görüş ve önerilerini dikkate almadan atılacak adımlar kişileri büyük sıkıntılara düşürebilir. Özellikle hayat tarzı ve yaşam koşulları bakımından farklı ortam ve mekânlarda yetişmiş olanlar arasında sevdâ yelleri başta eserken fark edilmeyen bazı hususlar göz ardı edilebilir. Bu durum ilerisi için sıkıntılara, ayrılıklara sebep olabilir. Oba hayatına alışmış birinin ova hayatına alışıp ve onu benimsemesi kolay değildir. Ayrıca evliliğin belli olmazsa olamaz ekonomik gereksinimleri vardır. Bunların karşılanmaması, özellikle de ortada bakıma muhtaç bir çocuk varken, ilişkinin yıpranıp yok olmasına zemin hazırlar. Nikâh müessesesinin ciddiye alınmaması özellikle kadınları mağdur duruma daha fazla düşürür.

“Helga Hülya” adlı hikâyede farklı milliyet ve kültürlere mensup insanların evliliklerinde yaşanabilecek problemler ana tema olarak işlenir. Almanya’ya işçi olarak giden Müslüm Bey, Alman bir bayanı sevip onunla evlenir. Aşkın gözü kör olduğu için başlangıçta kültür farklılığı sevginin potasında erir. Ta ki çocuk doğana kadar. Her iki taraf da kendi kültürüne göre çocuklarının yetişmesini ister ve çatışmalar başlar. Kültür farklılığı kendini daha yoğun bir şekilde hissettirince kaçınılmaz ayrılık gerçekleşir. Çilenin büyüğünü yaşamak da parçalanmış ailenin çocuğu Helga Hülya’ya düşer.

“İndirimden Avrat” adlı hikâyede ticari bir alışverişe indirgenen evlilik çerçevesinde yaşanan sıkıntılar ana tema olarak işlenir. Evlenecek tarafların birbirlerini görmeden sadece ailelerin kararlarıyla böylesine kutsal bir yolculuğa adım atmaları birçok sıkıntıyı da beraberinde getirir. Kalbi başkasına ait olan kişinin bir

başkasıyla evlenmek zorunda bırakılması, kişinin kendisine olan saygısını yok eder. Zorla evlilik, inanmadan ibadet etme gibi gayriahlaki bir durumu ortaya çıkarır. Ucuz, pahalı, indirimli, defolu gibi ticari kavramların evlilik gibi bir müessese için kullanılır olması yozlaşmayı da beraberinde getirir. Hikâyede başından sevda yeli geçmiş olan Akide, az bir bedel karşılığında askerde olan Garip’le evlendirilir. Ticari bir meta gibi evlilik kisvesi altında satılan Akide, kocasının terhisine doksan gün kala evden kaçır, zira kalbinde başka birinin sevgisi vardır.

“Karım Öle” adlı hikâyede evlilikte kişiler arası uyumun önemi ana tema olarak işlenir. Eşler farklı beklentilerle evliliğe başladıkları zaman her iki taraf içinde hayat çekilmez bir hâl alabilir. Hikâyede vaktinde gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin -evlilik gibi- çeşitli sebeplerden dolayı ertelenmesinin ileride kişileri birçok sıkıntıya sokması, sevgi üzerine kurulmayan evliliklerin kırılma olmaları, eşler arasındaki kültür farkının tolera edilmesinin çok zor olması, düğün masraflarının fazla olmasının evlenmeye engel teşkil etmesi gibi yan temalar da işlenir. Ana kahraman Niyazi, yaşadıklarından sonra, keşke huzurevinden yaşlı, kendini bilen olgun bir bayanla evlenseydim, diyerek evlilikte huzurun muhatabın genç olmasına bağlı olmadığını, eşlerin karşılıklı anlayış ve sevgilerine bağlı olduğunu ifade etmiş olur.

3.6. Kadın-Erkek Eşitsizliği

“Duvarlar” adlı hikâyede bir yan tema olarak kadın-erkek eşitsizliği işlenir. Erkeğin kadına bakışındaki yanlışlıklar dile getirilir. Dayak ve kötü muamele erkeğin hakkıymış gibi ilkel bir anlayış vardır. Kadının en doğal hakkı olan resmi nikâh, erkekler tarafından kadına bir lütufmuş gibi takdim edilmektedir. Kadının bebeğin cinsiyetinde belirleyici rolünün olmamasına rağmen çocuk kız olduğunda bunun sebebi olarak kadın görülmektedir. Zekiye’nin büyük kızı dayaktan illallah etmiştir. Küçük kızı ise resmi nikâh için erkek çocuk doğurmak zorundadır.

Zekiye kadın-erkek eşitsizliğini erkek ve kız çocuklar üzerinden şöyle değerlendirir,

“Kızlar daha bi beter fena ufalanıyor, doğru... Oğlan başka. Hiç değilse diklenir, hakkını yerde komaz. Pazarına kömürüne koşar (eh, onları bizim büyük kız da yapardı. Tee Almanyalara gitti.) Asker olur güpgüzel üniformalı, Kıbrıs'lara gider vuruşur, gazi olur. (Oranın sırcaları güzelmiş, elektrikli şeyleri de. Gazi olup memlekete dönüşte onlardan getirir sülalesine•••) Kız bile kaçırır. (Hele bi de Kıbrıs'tan kız alırsa. Ana vatana gelmek için denir o gariplere Kızı da verir babalar, çeyizi de parayı da) Rakı içer. Babasına destek olur (hoş, benim kız Gâvuristanlardan desteklenir burdakilere ya...) Beline sahiplenemedi diyelim, tasa mı? Erkeğin elinin kınası, ama, bak Âliyemin yüzünün karası. Çekersin başını erkek oldun muydu, gzmeklere gidersin.” (Kilimci, 1976: 100).

“Severek Ölerden Günah Sorulmaz” adlı hikâyede yan tema olarak kadın erkek eşitsizliği işlenir. Mahkemede Sultan’ın kendi kocası ile ilgili “Her gittiği yerde kadınlarla birlikte olurmuş.” (Kilimci, 1976: 115), demesi üzerine daha sonradan Niyazi’nin annesi bu söylemle ilgili şu karşılığı verir,

“Gıguş beyinli gelinim benim, o erkektir. Sever sever, bin sever, on bin sever. Sana n’oluyor? Sen nesin ki, ha, sen nesin?” (Kilimci, 1976: 115). Sultan’ın kayınvalidesinin erkeğe ve kadına bakış açısı, kadın-erkek eşitsizliğinin boyutlarını gözler önüne serer.

3.7. Aldatma

“Severek Ölerden Günah Sorulmaz” adlı hikâyede daha çok aldatmanın sebebi ana tema olarak işlenir. Sultan’ın kocasından ruhen ve bedenen beklentileri vardır. Ancak Niyazi’nin uzun yol şoförü olması nedeniyle Sultan’ın bu doğal beklentileri karşılanamaz. Bu zor durumu Sultan şöyle ifade eder,

“Adamım günlerdir evden irak olurdu. Dönüp gelişlerinde kimseyi görmezdi gözü. Acıtan bir uyku birikirmiş, gözlerinin etten kepenklerinin ardına, öyle derdi. Yunup arınmadan atardı kendini serili döşeğe. Gününü gecesine harman ederdi garibim. Arada uyanır, bir bardak su içer, ekmek peynirle nefis körletir, gene yatar. Mahsustan gürültülerle girerdim odaya, Elimdekileri masanın üstündeki ufak tefeği yere atardım tıngırdatarak. Hiç. Sanırsın üstüne ölü toprağı serpmişler. Ne uykusuydu bu bitmez tükenmez be Niyazim? Yanına uzanırdım korka korka. Karanlığın içinde az biraz güçlenince sağa dönerdim, sola dönerdim. Yorganı açılır, titrer, gene de uyanmazdı. «Üüüf... Amaaan... Püf bee...» Ne gelirse dilime artık, derdim karanlığın içinde. Veriverirdi bana cevap diye, bir, horrrr...” (Kilimci, 1976: 109-110).

Bu zor durumda Sultan'ın kayınvalidesi de çifti rahat bırakmaz. Zar zor gönül eyledikleri zamanlarda da Sultan'ın kayınvalidesi, gelinini bir köşeye çekip, "Gı üstüne düşme adamın. Hasta etçen gı oğlumu." diyerek gelininin keyfini kaçıır. Sultan bu aldatma hadisesiyle ilgili kendisi de şöyle bir değerlendirme yapar,

"Köylük yerde kim bilir nerelerimde tikişip kalmış bir şeyler, gümbür gümbür açığa çıkıverdi bura güneşlerinde. Gönülümün bu bilemediğim genişlemesini kendi kendime karşılıyayım dedim, usulcacık. Hem kötü bir şey yapmadık ki... Vallahi..." (Kilimci, 1976: 109). Bütün bu iç ve dış sebeplerin bir araya gelmesi neticesinde Sultan'ın gönü çamurcu başı Sülo'ya kayar.

"Nikâhımı Vermedim" adlı hikâyede aldatma teması işlenir. Hikâyede sekiz çocuğu olan Mizgin'in randevu evinde çalışan Hayriye ile ilişki yaşayıp onun uğruna çocuklarını ve karısını yüz üstü bırakmaya teşebbüs etmesi ve sonucunda gelişen olaylar anlatılır. Nefislerini kontrol edemeyip gayrimeşru ilişkilere girenler, arkalarında bırakacakları enkazdan bihaberdirler. Sadece kendi alacağı zevkin peşinde gününü gün edip ailesinin, çoluk çocuğunun neler yaşayabileceği öngörüsünde bulunmayan bireyler en büyük darbeyi toplumun temel yapı taşı olan aileye vururlar. Hikâyede kendi nefisinden başka bir şey düşünmeyen bir aile reisi görüntüsü vardır; ayrıca düşünmeden attığı adım neticesinde para karşılığında evlatlarının satılmasına sebep olan baba figürü eleştirilmektedir.

Hikâyedeki dikkat çekici bir diğer husus ise kadınların kendilerini konumlandıkları noktaların hayatın olağan yapısına ters oluşudur. Hayriye Mizgin'in sekiz çocuğunun olduğunu öğrendikten sonra bile Mizgin'le bir hayat düşlemeye devam eder. Diğer yandan Naziye kocası tarafından resmen doğranmasına rağmen mahkemede şikâyetçi olmayıp ve şikâyetçi olmadığından da gurur duyar.

"Polis Bilir..." adlı hikâyede aşkın insanları tutarsız davranışlara sürükleyebileceği hususu ana tema olarak işlenir. Aşk, aldatmanın meşru bir bahanesi olamaz. Aşkı aldatmanın bir vesilesi olarak görmek aşka ihanettir. Hikâyede olaya Zahide'nin gözünden bakılınca aşkın insana en olmaz işleri yaptırabilecek bir kudretinin olduğunu, akli devre dışı bıraktığını söyleyebiliriz. Hikâyede önyargıyla hareket etmenin sakıncaları ve ekonomik getirisi yüksek olan mesleklere göre yazar-çizerlikle uğraşanların toplum nezdinde gerekli saygıyı ve değeri görmemeleri yan temalar olarak ele alınır.

3.8. Kentleşme

3.8.1. Yaşanmayan Çocukluklar

"Küçük Bir Kızın Türküsü" adlı hikâyede kentleşmeyle birlikte oyun alanlarından mahrum olan, bir salıncağa, bir tahterevalliyeye bile hasret kalan çocukların dramı işlenir. Bastırılan özlemler uygun ortam bulunca su yüzüne çıkar ne var ki beraberinde öngörülmeleyen sıkıntıları da getirir.

"Ellerim Uzayacak" adlı hikâyede yan tema olarak fakirlik yüzünden çalışmak zorunda kalan çocuklar ele alınır. On dört yaşındaki Keklik hızcıca çalışır ve bir gün sağ elinin parmaklarını hızcıca kaptırır. Küçük erkek kardeşi sokaklarda kaçak sigara satar. Evin annesi intihar ettiği için ev işleri Keklik'in on iki yaşındaki kız kardeşine kalır.

3.8.2. Eski -Yeni Çatışması

"Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar" adlı hikâyede zamanın ve şartların değişmesiyle birlikte insanın - özellikle de mutlu anılar biriktirmişse- eskiye (geçmişe) özlem duyması işlenir. Hikâyede özellikle eski ve yeni kavramları mekân ve devir üzerinden karşılaştırılarak mekâna duyulan hasret dile getirilir. Büyük evin yıkılıp yerine içki evi, pasaj ve dükkânların yapılacak olması kentleşmenin gereğidir. Ancak bir mekâna şahsiyet kazandırılırsa -ki hikâyede öyle bir durum söz konusudur- mekânın yokluğunun acısı da daha büyük olur.

3.9. Fedakârlık

"Papatya" adlı hikâyede erken yaşta anne ve babası ölen Sevim'in büyük bir fedakârlık gösterip gençliğini abilerinin ev ve bakım ihtiyaçlarına adanması söz konusudur. Ne yazık ki bunun karşılığında Sevim yalnız kalmıştır. Üstelik gençliğinde çok güzel bir kız olan Sevim'in zaman içinde güzelliği de solmaya başlamıştır. Kaybedilen maddiyat olsa belki zamanla telafi edilebilir; ancak giden gençliğin maalesef telafisi yoktur. Sevim en son evlenen abisinin evinden apar topar ayrılırken yolda eski komşusu Ferhunde'nin sözlerini hatırlar,

“Onlar için, onlara bakmak için, gençliğini mangır ettin kızım’ diyen Ferhunde Abla, sen haklıymışsın. ‘Bilecekler mi sanki? Kız kardeş ölene, erkek kardeş evlenene kadar...’ derdin, doğru dermişsin.” (Kilimci, 1976: 193).

Hikâyede, gelecekteki büyük mutluluklar için hâldeki küçük mutluluklar ertelenebilir; ancak evlilik gibi büyük mutlulukların ertelenmesi mutsuzluğa sebep olur, yan teması da işlenir.

3.10. Fakirlik

“En Kötüsü” adlı hikâyede fakirliğin cehaletle birleşmesi neticesinde yaşanan bir dram işlenir. Ayrıca bir yan tema olarak kadının köle statüsünde görülüp öyle davranılması problemi gözler önüne serilir. Fehime’nin derdi kocasının içkisi ve mezesi olur. Dayak yemek kanıksanmış bir durumdur Fehime için. Kocasını ile babasını kıyasladığında kocasını bir tabaka üstün görür Fehime. Çünkü kocası bazen dışarı çıkmasına müsaade eder. Kişinin en doğal insani isteklerinin yerine getirilmesi bir lütfmuş gibi gösteriliyorsa orada insani ilişkiden ziyade köle-efendi ilişkisi söz konusudur.

“İpek Gelinlik” adlı hikâyede kocasının çamaşır makinesi fabrikasında işe girmesiyle fakirliğin belini kırmak ve muhannete muhtaçlıktan kurtulmak için bir fırsat elde eden Muteber, kocasının iş kazası geçirmesi üzerine hayal kırıklığına uğrar. Bir kolun bedelinin bir çamaşır makinesine denk gelmesi sorgulanması gereken bir husustur. İşçi hakları yönünden adalet terazisi işverenden yana olunca iş kazalarında verilen tazminatlar pek yarıya merhem olacak bir düzeyde olmamaktadır.

Hikâyede; hayat şartları ne kadar ağır olursa olsun, zorlukları yenmek için mücadeleyi bırakmamalıyız, elimizde olmayan sebeplerden dolayı hayallerimizi belki erteleyebiliriz; ama onlardan asla vazgeçmemeliyiz, yan temaları da işlenir.

“Sevdadır Her İşin Başı” adlı hikâye yokluğa, yoksulluğa kurban edilmiş bir sevdanın hikâyesidir. Bir tarafta Bergüzar’ın ailesi; yokluktan iki tarafı yosun tutmuş bir kayalığın diğer taraflarını kiremitle kapatılarak yapılmış mağaradan bozma bir evde açlık ve hastalıkla mücadele... (Bergüzar açlıktan uyanınca abisi Feyzullah’la birlikte bahçede ot yer, kökleri kemirirler. Toprak niye şekerden yapılmamış diye Allah’a sitem ederler çocuk akıllarıyla.) Diğer taraftan sevdasını tamamen erdirecek bir varyeti olmayan Aleko’nun gayrimeşru çözüm yöntemi neticesinde acılara gark olan bir seveda. Fakirlik, insanın maddi ve manevi yönden kendini gerçekleştirmesini engelleyen önemli bir etmendir.

“Salyangozcu Kız” adlı hikâyede fakirliğin insanları olmayacak şeylere, başkalarının acılarından maddi bir fayda beklemeye bile itebileceği teması işlenir. Nişanlı Züriyet, evinin eşyalarını düzebilmek için Adana’da karşıt görüşlü anarşistler tarafından katledilen bir avukatla karısının haraç mezat satılan ev eşyalarının bir kısmına talip olur ve onları satın alır (Kilimci, 1983: 101). Züriyet çok fakirdir ve yeni eşyalar alabilmek için başka çaresi yoktur.

Hikâyede; fakirliğin tasasız bir iyimserlikle belki geçiştirilebileceği, ancak cana kast etmenin ve anarşinin umursanmayacak bir tarafının olmadığı mevzuu bir yan tema olarak işlenir.

3.11. Çocuk İhmali/ İstismarı

“Ulu Ağacın Dalları”nda yetişkin gözetiminde olması ve oynaması gereken çocukların denetimin elde olmadığı sokağa salıverilmelerinin kötü sonuçlara yol açabileceği teması işlenir. Özellikle mümeyyiz olmayan çocukların sokağa salınması tavrı, kimi zaman çocuğun kişiliğini ve ahlaki yapısını olumsuz etkileyecek sonuçlara yol açarken kimi zaman da tamiri mümkün olmayan ölümcül kazalara sebep olmaktadır.

Hikâyede, “Gelişen uygarlıkta çocukları oyalayacak çok şey vardır.” (Kilimci, 1976: 239). Bunları çocuklarla buluşturmadığımız zaman, çocuklar sağlıksız şartlarda oyun adına tehlikeli durumlarla karşı karşıya gelebilirler, yan teması da işlenir.

“Nafakacılar” adlı hikâyede eğitim görmeleri gereken çocukların ailelerinin nafakasını temin etmeleri için sokaklarda çalıştırılmaları ana teması işlenir. Hayat şartlarının bahane edilip çocukları çalışmaya zorlamanın birçok sakıncalı duruma yol açacağı bilinen bir gerçektir. Oyun çağında olup doğru ile yanlış ayırt edebilecek olgunluğa henüz erişmemiş çocukların her türlü istismara açık sokaklarda çalışarak hayatı öğrenebilecekleri tezi safsatadan ibarettir. Çalınan çocukluk ileriki yaşlarda birçok psiko-sosyal problemi de beraberinde getirecektir.

“Deblekçi” adlı hikâyede küçük yaşta nafaka derdine çalışmak zorunda bırakılan çocukların yaşadığı sıkıntılar ana tema olarak ele alınır. Sokaklarda çalgıcılık, köçeklik yaparak para kazanan çocuklar birçok kötü alışkanlığı da sokaklarda öğrenmektedirler. Küçük yaşlarında içki içme ve kumar oynama gibi kötü alışkanlıklar edinen ve şiddet sarmalında büyüyen çocukların sağlıklı bir geleceğe sahip olmaları çok zordur. Küçükken bilinçaltına atılan negatif tohumların ileride zehirli meyveler veren ağaçlara dönüşmesi kaçınılmazdır.

“Nazik” adlı hikâyede çocuk yaşta ve muhatapları tanımadan yapılan izdivaçların doğuracağı ağır sonuçlar ana tema olarak işlenir. Evliliği kurtuluş çaresi olarak görmek problemlerin katmerleşmesine neden olmaktadır. Evlilik müessesinden aşırı beklentiler insanı mutsuzluğa sürüklemektedir. Evlilik, mutluluk ve huzurun bulunacağı bir yer değil; mutluluk ve huzurun götürüleceği bir yerdir. Kişiler mutlu ve huzurluysalar evlilikleri de huzur ve mutlulukla dolar. Yani kişi kendinde olmayı evlilikte aramamalıdır.

Hikâyede insani ve ahlaki yozlaşmadan dolayı bireylerin bazı sosyal hizmetlerden faydalanabilmek için gayriahlaki yollara başvurmaya teşebbüs etmeleri de yan tema olarak işlenir.

3.12. Kuşak Çatışması

“Yanlış Bilmesinler Bizi” adlı hikâyede kuşaklar arası çatışma ana tema olarak işlenir. Liseli genç bir kızın gençlik ve yaşlılık dönemleri birlikte verilerek bu çatışmanın hayatın doğal akışına uygunluğu üzerinde durulur. İnsan, tecrübe limanlarını dolaşa dolaşa feleğin çemberinden geçince gençliğinde başkalarında kusur olarak gördüğü davranışların aynısını sergileyebilmektedir. Bir dönem, aktif bir gençliğin karşısında kuralcı ve baskıcı bir sistem varken, akabinde gelen dönemde uyusuk, idealleri olmayan bir gençlik karşısında daha özgürlükçü bir sistem ortaya çıkar.

3.13. Savaş ve İnsan

“İnsan Hep Yeni” adlı hikâyede savaşın insanlar üzerindeki yıkıcı etkisi işlenir. Sıcak savaşın içerisinde insan değişik güdülerin tesirinde başka bir insana dönüşse de mayasındaki öz yok olmaz. İnsanlık ortak paydasında buluşmaya hiçbir şey engel değildir. İnsanlık, barışın tesisi için bile olsa savaştan başka yol ve yöntemler bulmaya gayret etmelidir. Bebeleri, çocukları, kadınları ve yaşlıları katletmek savaş değil; terör faaliyetidir. Terör de insanlığın düşmanıdır.

“Kanı Duy” adlı hikâyede, hürriyet aşkına sahip olanlarda bir ırka mensup olmanın vatan sevgisinin önüne geçemeyeceği tezi ana tema olarak işlenir. Hikâyede Çanakkale Savaşı, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali ve sonrasında Türk ordusu tarafından kurtarılışı bu bağlamda anlatılır.

Hikâyede yıllar yılı dost ve komşu olanlardan bir grubun fitne seline kapılmasıyla sevginin ve dostluğun yerini nefretin alabileceği fikri yan tema olarak işlenir.

3.14. Yozlaşma

3.14.1. Siyasi Yozlaşma

“Süleyman ve Pehlivan” adlı hikâyede siyasilere göndermeler yapılarak 70’li yıllardaki mevcut siyasi uygulamalar ve haksızlıklar üzerine mizahî eleştiriler ortaya konulur. Siyaset kurumu temsilcilerinin özellikle gençlerin fikir ve eylemlerine karşı tahammülsüz tutumları ironik bir dille eleştirilir,

“Benim bir umudum sensin Süleyman. Beşeriyeti ve bizim ümmeti kurtarsan kurtarsan, sen kurtarırsın. Bu ayrikotlarını hep başka galaksilere gönderelim. O vakit, işin nasıl da kolaylaşır, hiç düşündün mü? Biz bize kalırız, yaşamak maviseler dikiniriz şöyle. Ah Süleyman, seni anlamaktan âciz bunlar. Billahi, harcanıyorsun. Beni de anlamıyorlar. Hiç düşünmedin mi, bu sekizinci koğuyla, boncuktan it işleyen milliyetçileri öbür galaksilere ışınlamayı? Işınla ışınla. Vallahi mübarek başın selamete erer.” (Kilimci, 1983: 34).

3.14.1.1. Öğrenci Olayları

“Rahle” adlı hikâyede 70’li yıllara damgasını vuran sağ sol karşıtlığı üzerine gelişen öğrenci olaylarından bir kesit sunulmakta ve gençliğin enerjisinin nasıl heba edildiği üzerinde durulur. Hikâyede ayrıca dünyanın iyilere miras olduğu, nefretin insanları mahvettiği, gençlikle düşmanlık kavramlarının yan yana gelemeceği, her derdin çaresinin sevgiden geçtiği gerçeği dile getirilir. Ayşe Kilimci, Attilâ İlhan’a

yazdığı 23 Ağustos 1977 tarihli mektubunda “Rahle” adlı hikâyeden şöyle bahseder: “Demin bir fırsatını bulup, Rahle diye bir hikâye yazdım. İlk kez bir oturuşta yazıp bitirdim.” (Kilimci, 2001: 234).

“Kuytuda” adlı hikâyede 70’li yıllardaki öğrenci olaylarının birey ve toplum üzerindeki etkileri ana tema olarak işlenir. Birbirlerini anlayıp ortak paydalarda memleketlerinin ve insanlığın ilerlemesi için çaba sarf etmesi gereken gençlik, çeşitli ideolojilerin dümen suyunda hareket ederek enerjilerini karanlığın, kan ve gözyaşının hüküm sürmesine harcar. Hâlbuki gençlik, ortak paydalarda anlaşılabilir görüşlere de tahammül edebilmeyi kendisine şiar edinmiş olsaydı ne ülkenin enerjisi heba olur ne de büyük acılar yaşanır. Fikirlerin savaşı canların savaşına dönüştüğünde kıymet atfedilen birçok olgu ve kavram (özgürlük, bağımsızlık, adalet, eşitlik vb.) anlamlarını yitirmeye başlar.

Hikâyede yan tema olarak işlenen bir diğer husus, sokaklarda ölmekten bin beter olan sistemin çarkları içinde ölmenin halk nezdinde yeterince öneme sahip olmadığı tezidir.

3.14.1.2. Siyasi Kamplaşma

“On Kızlar” adlı hikâyede birbirine tahammül etme kültürüne sahip olmayan karşıt görüşlü insanlar yüzünden illegal yapıların darbelerle toplumu dizayn etmeye kalkışmaları ana tema olarak işlenir.

Hikâyede ayrıca çağın değişimine göre insanların öncelikleri ile ihtiyaç kavramlarının değişmesi ve bilinçaltındaki erkek çocuk özleminin bireysel ve toplumsal yansımaları yan temalar olarak ele alınır.

“Kırlangıçlar Göç Eyledi Yurdundan” adlı hikâyede bir fikri savunurken karşıt görüşte olanları ötekileştirmenin ortaya çıkardığı menfi neticeler ana tema olarak ele alınır. İnsanlar aynı duygu ve düşüncelere sahip olmak mecburiyetinde değildir. Ancak birbirlerinin düşüncelerine tahammül etmek mecburiyetindedirler. Tahammülsüzlük sınırı aşılmaya görsün, kardeşini gâvurdan beter addeder insan. Nitekim yakın tarihimizde yaşanan öğrenci olayları bunun en bariz örneğidir. Benim gibi düşünmeyenler düşmanım, en doğrusu benim davam, benim sevgim gerçek onlarınki sahte, gerçek vatansever benim diyerek birbirini ötekileştirilen guruplar neticede ülkenin enerjisinin heba edilmesine sebebiyet vermişlerdir. İnsanlar arasında duvarlar inşa etmek marifet değildir; asıl olan köprüler kurabilmektir. Hangi düşünce veya ideoloji olursa olsun insana ve aşka hürmeti yoksa insanların gülmesini zayıflık olarak görüp birbirleriyle iletişimine karşı çıkıyorsa hiçbir kıymeti yoktur.

“Son Darbe” adlı hikâyede ülkeyi darbeye götüren süreçte yaşanan olaylar ve yaşanan darbe gerçeği ana tema olarak işlenir. Karşıt görüşlülükte işler artık çocuk yuvalarına baskın yapaya kadar varır. Sorgusuz sualsiz, sırf düşüncesinden dolayı insanlar öldürülür. Olayların birçoğu karanlık mihraklar tarafından tezgâhlanarak sahneye sürülür. Karanlık eller her iki tarafa da silah verip ve tahrik ederek askerî darbeye zemin hazırlarlar. Neticede yaşanan askerî darbe geleceğimizin umudu gençlerin ve özgürlüklerin üzerinden silindir gibi geçer.

“Kitabın Külleri” adlı hikâyede insanın yaşama özgürlüğüne saygısı olamayan bir zihniyetin erki ele geçirince yazıları, kitapları ve tezleri yakıt olarak insanları özgürlükçü düşüncelerden uzak tutacağını sanması ana tema olarak işlenir. Muhatabının fikirlerine karşı fikri bir mücadeleye koyulmak yerine silahlı bir mücadeleyi yeğlemek insanlık, özgürlük, emek, adalet gibi kavramlara vurulan en büyük darbedir. İnsanların hayatlarını elinden alarak, ortaya koydukları eserlere tahammül göstermeyip onları yok sayarak düşüncelerine pranga vurulamaz.

3.14.2. Çocuk ve Yetiştirme Yurtlarındaki Yozlaşma

“Yapma Çiçek Ustaları” adlı hikâyede devletin koruması ve terbiyesi altında olması gereken çocuk ve gençlerin maruz kaldıkları kötü durumlar irdelenir. Toplumun yurttan yetişmiş kızlara bakışı eleştirilir. Gülderen, iç monologda bunu şöyle ifade eder:

“Etraftakilerin bizler için neler dediklerini bilmiyor muyuz? ‘Yurt kızı işte, ev âdabı bilmez, aile töresi görmemiş, soylu oğullarımıza karı diye almayız...’ Hıh, sanki biz pek can atıyorduk sizin gibilere. Cebi zengin, ‘içi, kalbi fakir adamlarsınız hepiniz. Ya da arayıp soranımız olmadıysanız, çekisi bol işler için biçilmiş kaftandır, bu tip evlilikler için akla ilk gelenizdir.” (Kilimci, 1976: 26)

Nadide öğretmenle Gülderen arasındaki gayriahlaki ilişki ile ilgili bir soruşturma açılıp sorumluların bir şekilde cezalandırılması gerekirken, yurt müdürünün, “Hem zaten okullarda, mahpuslarda, yurtlarda olur

böyle şeyler, o kadar büyütmenin de gereği yok. Neler oluyor dünyada, siz daha dünkü çocuklarsınız, nerden bileceksiniz?” (Kilimci, 1976: 42) sözleriyle olayı örtbas etmesi, yurttaki düzenin bozukluğunun bir işaretidir.

“Işığın Tut” adlı hikâyede Kimsesiz Çocuklar Bakım Yurdundaki göstermelik uygulamaların gerisinde yaşanan dramlar, psikolog diye arkeoloğun atandığı bir kurumun ürettiği çözümlerle çocuklarımızın kayboluşa mahkûm olmaları işlenir.

Hikâyede başkaları ne kadar mükemmel olursa olsun bir çocuğun gözünde anne ve babanın yerini dolduramazlar, tezi yan tema olarak işlenir.

“Sevgi Yetimi Çocuklar” adlı hikâyede ana tema olarak çeşitli sebeplerden dolayı aile bütünlüğünün bozulması neticesinde ortada kalan çocukların bakım, korunma ve eğitimlerinin sağlandığı yuva ve yurtlardaki yozlaşma dile getirilir. Özellikle sevgisizlik eksenli olan bu yozlaşma çevreden merkeze doğrudur. Dışarıda ailelerin sevgisizliği, yuva ve yurtlardaki idareci ve görevlilerin sevgisizliğiyle birleşince birçoğu yetim olan, birçoğunun da anne ve babası olduğu halde yetim olan çocukların hayata dair umutları tükenir. Sevgi ve düş yetimi olmak çocukları kanadı kırık kuşlara çevirir. Yuva ve yurtlardaki sağlıksız yapı yüzünden, çocuklar suça eğilimli hâle gelirler. Çocukların yurtlarda psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalmaları, pedagoji eğitimi almayan görevlilerin yanlış davranışları, çocukların ruhsal gelişimlerini olumsuz yönden etkileyecek hadiselerle karşı karşıya gelmeleri gibi birçok olumsuzluğun giderilmesi gerekir. Bu konuda gerekli reformların acilen yürürlüğe girmelidir. Çünkü çocukluk döneminde yaşananlar bireylerin geleceklerini şekillendirir. Yuva ve yurtlardaki çocuklar da bu toplumun bir parçasıdır. Toplumun belli bir kesimindeki kronikleşen sıkıntılar o toplumun tamamını menfi yönden etkilenmesi kaçınılmazdır.

“Yedekli” adlı hikâyede çocuk ve yetiştirme yurtlarında kalan çocukların ve gençlerin yaşadıkları travmalar neticesinde hayata ve insanlara menfi bir açıdan bakmaları ana tema olarak işlenir. Hikâyede Yedekli’nin çocukluğunu hatırlamak istememesi, yurttaki karşılaştığı muameleler, sevginin ne olduğunu öğrenememesi, gerek yetiştirme yurdunda gerekse dış dünyada kötü örneklerle karşılaşması neticesinde insan ilişkilerinde menfaati merkeze alması hususları sebep-sonuç ilişkileri içinde irdelenir.

3.14.3. Ahlakî Yozlaşma

“Kuyu” adlı hikâyede çeşitli sebeplerden zor duruma düşmüş insanların ahlaksız tekliflerle istismar edilmeleri ana tema olarak işlenir. Kocasını öldüren aç kalan İsmigül’e etrafındaki insanlar ancak bedenini satması karşılığında yardım etmeye yanaşırlar. Hamileliğinin son ayında bile erkeklerin İsmigül’le birlikte olmak istemeleri de ahlaki bozulmanın boyutlarını gösterir.

Hikâyede fakirliğin insanları düşürdüğü sıkıntılı durumların insan ve toplum üzerindeki etkileri de yan tema olarak işlenir.

“Ağadan Olma Bacıdan Doğma” adlı hikâyede ensest ilişkinin nedenleri ve doğuracağı travmatik durum ana tema olarak işlenir. Ahlaki önceliklerin geri plana atılması tamiri mümkün olmayan bireysel ve toplumsal bunalımlara sebep olur. Mümeyyizliğe erişen çocukların yataklarını ayrılmaması, aynı mekânı paylaşmaktan dolayı eşler arasındaki özel durumlara çocukların şahit olmaları gibi hadiseler ensest ilişki gibi sapkınlıklara neden olur. Hikâyede, tek göz odada kız erkek yetişkin kardeşlerin bir arada uyumalarının doğru olmadığı Zelha Ebe tarafından birkaç defa Alemmi’ye söylenir. Ancak bu uyarıları kendince sebeplerle dikkate almayan Alemmi bu menfur hadise ile yüz yüze gelir. Neticede hiçbir sebebin ahlaki bir zayıflığa sebep olacak ehemmiyette olmadığı görülür.

“Yatılı” adlı hikâyede ahlaki yozlaşmanın en ağır tezahürlerinden biri olan tecavüz mevzuu ve toplumun bu mevzuya bakış açısı ana tema olarak işlenir. Üstelik hikâyede tecavüze uğrayan kişi, henüz on bir yaşında olan küçük bir kız çocuğudur. Çocuk ve ailesi yaşadıkları haksızlığın acısını yaşarken, bu mağduriyetten nemalanmak isteyen ahlaksız insanlar sebebiyle mağdur durumunda olan çocuk ve ailesi kendilerini suçlu hissederler. Yaralanan birisine yardım edip yaralarını sarmak dururken, hazır fırsat bu fırsat deyip akbabalar gibi yaralıdan faydalanmak için harekete geçenler yüzünden bireylerin yaşadığı travmalar kat be kat ağırlaşır.

Hikâyede insanların meşru, yaratılıştan gelen isteklerini bastırmanın yanlış olduğu düşüncesi yan tema olarak işlenir. İnsanların ruhsal yönden rahatlamasını sağlayan faaliyetlerin yasaklanması, toplumda kendini gerçekleştirilmeyen silik bireylerin yetişmesine zemin hazırlar.

3.14.4. Âmir-Memur İlişkilerinde Yozlaşma

“Gül Bekçisi” adlı hikâyede yönetici olarak kendini ve düşüncelerini mükemmel olarak görüp emri altındaki kişileri değersiz ve niteliksiz olarak gören bir anlayışın tezahürleri ana tema olarak işlenir. Gücü mutlak Tanrı olarak gören bir anlayış ona yaklaşmayı en büyük erdem olarak görür. Yaşamayı bir emir komuta zinciri altında görüp buna göre hayatlarını idame ettiren idareciler, emirleri altındaki zayıf kişilikli insanları, temsilcisi oldukları gücün kontrolü altına alırlar. İnsanları yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayırmak, emir altındaki insanların doğal isteklerini yerine getirmeyi lütuf gibi göstermek, insan ilişkilerini menfaat üzerine kurgulamak baskıcı bir anlayışın yansımasıdır. Süslü laflar ve psikolojik tekniklerle insanlar etkilenebilirler. Temel insan haklarından çeşitli saiklerle ödün vere vere mevcut durumun mükemmel olduğu algısı oluşmaya başlar. Böylece insan, celladına âşık olma sendromuyla yüz yüze gelmeye başlar. Hikâyede tavır ve davranışlarıyla memurlarının onurlarını kıran kurum müdürüne karşı tepkilerini ortaya koyamayan çalışanlar zamanla güce boyun eğip müdürlerine sempati ve sevgi beslemeye başlarlar. Memur Tamam’ın kömürden zehirlendiğinde kendisini hastaneye götürmeye bile tenezzül etmeyen müdürü için karısına, böyle bir müdürün gülünün bekçiliğini etmenin ne onurlu bir iş olduğunu söylemesi (Kilimci, 1989: 25), psikolojideki celladına âşık olma sendromunun tipik bir göstergesidir.

Hikâyede vatandaş-devlet ilişkilerinde devlet tarafının temsilcileri olan âmir ve memurların görevlerini yaparken takındıkları menfi tutum da ele alınır. Bunun güzel bir örneği hikâyedeki bir iç monologda ortaya konulur,

“Yardım ettiğin memurlarınla vatandaşa tevazuu göstermeyesin sakın. Böylece bu hayvanların bilinçaltında, günü geldiğinde işine yarayacak bir bağımlılık yaratmış olursun. Talepleri normal yasal işlemi gerektirdiği halde, sana ödenmez borçlu sayısın kendini, karşına gelen. Kolay değil müdürüm, kolay değil... Haydi, kolay gelsin kardeşim, işin zoor pek zor...” (Kilimci, 1989: 21-22).

3.14.5. Eğitim Sisteminin Yozlaşması

“Güvercin Sağanacı” adlı hikâyede eğitim sistemindeki yozlaşma ana tema olarak işlenir. Hurafelerden uzak gerçek din eğitimi vermesi için kurulmuş İmam-Hatiplerde uygulanan çağdışı terbiye yöntemleri sebebiyle aklen ve fikren sağlıksız bireyler yetişir. Diğer taraftan beriki okullardan mezun olmuş olanlar sağ-sol diye birbirlerini öldürüler. Ortada yanlış bir eğitim sisteminin kurbanı olan bir gençlik söz konusudur.

Ali İhsan Kolcu, “Güvercin Sağanacı” adlı hikâye için şöyle bir değerlendirme yapar,

“Yazar Şakir’in başından geçen olayları ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve ideolojik bölünmüşlük içinde değerlendirir. Şehri ikiye bölen nehir bir yanda sağcıları öte yanda solcuları barındırır. Her gün birilerinin ölümleri kaldırılır. Kardeş kardeşi öldürmekte, toplumsal huzurun yerini kaos ve kargaşa almaktadır. Bu durumu İmam-Hatip ve çevresi sadece seyretmektedir. Şakir’in bu sosyal kaos ortamına karşı kayıtsız kalmayışı İslam’ın sadece seyretektedir. Şakir’in bu sosyal kaos ortamına karşı kayıtsız kalmayışı İslam’ın sadece bir ilmihal dini olmayışına getirdiği itiraz ve duyarlılıktan kaynaklanmaktadır. (...) Öykü baştan sona bir eğitim eleştirisi düzeneği ile karşımıza çıkar. Bir yandan İmam-Hatiplerde verilen dinî eğitimin sakatlığı diğer yandan düz liseler ve öteki okullarda verilen eğitimin yetiştir(eme)diği bireylerin yol açtığı sağ-sol çatışması ülkenin içler acısı halini ortaya koymaktadır. İmam-Hatip öğrencisi Şakir bu eğitim sisteminin travmasını kendi kişiliğinde yaşarken başka okullarda okuyan arkadaşları da ideolojik kamplaşmanın pençesinde bir arayışın içine girmişlerdir. Şakir’in yetiştirip oyalandığı güvercinler uzaktan uzağa barışı sembolize etse de öykü de bu vurgu kesin değildir.” (Kolcu, 2015, 210).

“Güneşi Yakana İliştir” adlı hikâyede eğitim sisteminin özgür düşünceli bireyler yetiştirmek yerine belli kalıplara sıkıştırılmış, sorgulamayan bireyler yetiştirmesi ana tema olarak işlenir. Yeni öğretmenin öğretmeni, bu mevzuda “Beynimizde bir güneş şavkımıyordu, yüreğimizde bir davul dövülmüyordu o eğitimle.” (Kilimci, 1989: 167) der. Eğitim sistemindeki yanlış yapılanmadan dolayı birçok öğrenci zaman bilincine sahip olmadığı için mezun olduktan sonra eksikliklerini tamamlama yoluna gider. Yeni öğretmen bu hususta eleştirilerini dile getirir,

“Geceler uzun. Okul serkeşliğinde yitirdiğim her şeyi yeni baştan ele geçirmek için, öfkeli ve beter bir kavgaya girdim. Kör renkliliğiyle kalıcı olmuş nice hafta sonuna yazıklanıyorum saat

be saat. Delice, paralanırca okurken şimdilerde, salt okuduğum günü yaşanmış günden sayarken, inandım ki her gün ışıklı olabilir, istenirse...” (Kilimci, 1989: 159,160).

Eğitim sistemindeki hantallık yüzünden insanlar yüce doğrulara değil de sevinç kırıntılarına güzelliklerini harç ederler (Kilimci, 1989: 161).

Hikâyede birey ve toplumdaki ön yargıları ortadan kaldırmanın zor; fakat imkânsız olmadığı ve inanılan dava için mücadeleden geri durmamak gerektiği tezleri yan tema olarak işlenir.

3.14.6. Bürokraside Yozlaşma

“Acı Şeker Arzuhalı” adlı hikâyede hantal bürokrasi nedeniyle insanların yaşadıkları sıkıntılar ana tema olarak işlenir. Basit bir nakil işinde bile bakanlar kurulu kararı aranması sıkıntı içinde yaşam mücadelesi veren insanların yüklerini daha da ağırlaştırır. Hasta muayenesinde sıra almak için bile makamlara arzuhâl yazılması bürokrasideki yozlaşmanın hangi boyutlarda olduğunu gösterir. Diğer taraftan yozlaşan bürokrasinin sacayaklarından biri olan memur zihniyeti içindeki sakatlık da Hüsmen’in tanıtıldığı bölümde açıkça ortaya konulur,

“Belediyede asgari ücretli memur olan ben Hüsmen Başarır memuriyetin gereği olan yumuşak başlılık, çalışkanlık, sesini ve isyanını yutma, sumsuğa elle savunma vaziyetine girme, kötü kelama kulak vermeme, görmeme, duymama, söylememe gibi hassalara bihakkan sahip olup, hiçbir sicil amirine saygısızlığı ve dahi çalışma arkadaşlarına sevgisizliği duyulmamıştır. Hayır kelimini çoktan unutmuştur bu Hüsmen, neyse ki Allah korkusuna şükürü, hamdı boşlamaz. Peki, olur, baş üstüne, en iyi bildikleridir. Mesai dışında bile en çok bu kelimeleri kullanır.” (Kilimci, 1989: 123).

Hikâyede fakirliğin insanı acze düşüren tarafları yan tema olarak işlenir. İlaç niyetine Mısta için pişirilen yemeklerin kokusunu alan evdeki diğer çocukların gözü bu yemeklerde kalır. Ne var ki ailenin geliri diğer çocuklar içinde aynı yemeği yapmaya müsait değildir. Zaten Mısta’nın şeker hastalığı yüzünden evin bir haftalık mutfak nafakası bir günde tükenmektedir. Bu durumda Hüsmen çaresizlik içinde kıvrılır.

3.14.7. Kültürel Yozlaşma

“Kanadı Gümüşlü Kuş” adlı hikâyede ana dili yerine yabancı bir dili bulunduğu ortamda çat pat konuşmayı kültürlülük göstergesi sayan bir anlayışa sahip kişilerin alt gelir grubundaki kişilere karşı acımasız bakış açıları ana tema olarak işlenir. Kültürle maddi varlık arasında organik bir ilişki olduğuna inanan gösteriş meraklısı insanlar, alt gelir grubundaki insanları aşağılayıp onlara kıymet vermezler. Hikâyede alt gelir grubundakiler aşka ve insanlığa bile layık görülmezler (Kilimci, 1997: 15). Kendileri yabancı dil konuştuğunda bu kültürlü olmanın, ilericiyiğin bir göstergesi olurken alt gelir grubunda birisi farklı bir dil konuştuğunda (Kürtçe gibi) bu yabanılığın, cahilliğin göstergesi olur. Ana dilini konuşanları (Kürtçe) dil bilmezler diye aşağılayanların, kendi ana dillerine saygı noktasında da sınıfta kaldıkları görülmektedir. Kültürlü ve Batılı görünme uğruna yarım yamalak bir yabancı dil öğrenip bulunduğu ortamlarda ana dilinin yanında öğrendiği yabancı dile ait kelime ve cümleleri kullanma çabasına girişenlerde en hafif bir tabirle aşağılık kompleksinin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Hikâyede fakirlik, resmi nikâhsız birliktelik, insanların eşya gibi satılmaları, sevgide ihanet ve vefasızlık hususları yan temalar olarak ele alınır.

3.14.8. Toplumsal Yozlaşma

“Memetler Düeti” adlı hikâyede hemcinslerine karşı ilgi duyan sapkın insanların davranış ve taleplerinin geçim problemi çeken insanlarla kesiştiği noktada yaşanan sıkıntılı durumlar ana tema olarak işlenir. Hikâyede kişinin travesti olmasının saikleri, bu hususta toplumun ve bireyin etkilerinin neler olduğu ele alınır. Hikâyedeki yan temaları şöyle sıralayabiliriz: Fakirlik insanı istemediği bir hayata sürükleyebilir, insanın yaptığı işin parası değil, şerifi önemlidir, pasif bir tevekkül anlayışının faydası yoktur, çocuklar toplumdaki kötü niyetli insanlara karşı korumak gerekir, kadın erkek eşittir.

“Üvertürücü Leydi Di” adlı hikâyede ekonomik ve ahlaki çöküntünün toplumun değer yargılarını zayıflatması ana tema olarak işlenir. İnsanlar arasında kısa yoldan para kazanıp köşeyi dönmenin bir övünç vesilesi olarak kabul görmesi değer yargılarımızın muhafazası hususunda tehlike çanlarının çaldığını gösterir. Belli bir eğitim ve öğretimle ulaşılabilen kimi mesleklerin -doktorluk, öğretmenlik vd.- çeşitli ekonomik saiklerle

toplum nezdinde değerlerinin düşürülmesi, bu mesleklere sahip olanların temel ihtiyaçlarını giderme noktasında bile sıkıntı yaşamaları insanların saygın mesleklere karşı bakış açılarını değiştirebilmektedir. Her şey paradır diyenler, zaman içinde hiçbir ahlaki kaygı gözetmeden para için her şeyi yapmaya başlarlar.

Hikâyede medyanın çocuklar üzerindeki etkisi yan tema olarak işlenir. Ana kahraman Umutcan'ın ben büyünce hortumcu olacağım demesi -ki bir dönem banka hortumcularının milletin paralarını nasıl batırdıkları medyada günlerce işlenmiştir- ,Yeşim Salkım'ın zengin işadamı Hakan Uzan'la evlenmesini, “Yeşim Salkım, façayı düzeltti, artık ekstralara çıkmaz.” (Kilimci, 2002: 90) diye yorumlaması, Kemal Derviş hakkında yorum yapılması medyanın çocuklar üzerinde ne kadar etkin bir rol oynadığını gösterir.

Okuyup bir meslek sahibi olan insanların geçim sıkıntısı çekmeleri, Umutcan'ın gözünde babasının “Benim oğlum okuyacak.” sözlerini anlamsız kılar. Güncel hayatta okumakla para arasında kurulan organik ilişkiye sürekli göndermeler yapılması toplumda “Okumak para etmiyor.” algısının oluşmasına sebep olur. Hâlbuki okuma ile asıl hedeflenen, toplumların bilim, sanat, kültür ve evrensel değerler noktasında ilerlemesinin sağlanmasıdır.

Hikâyede yasakçı zihniyete (türkülerin yasaklanması) işaret edilir ve kadını ikinci sınıf görme anlayışının toplumların küçük yaşlarda çocukların zihinlerine atıldığı fikrine de gönderme yapılır, “Gene de biz bu kadar kuvvetliykene, erkekkene, annem kız aklıyla evi dönderiyor, ona bozuluyorum.” (Kilimci, 2002: 90).

“Yıldızları Dinle” adlı hikâyede yaşanan coğrafyanın gelenek, görenek ve inanç atmosferine aykırı bir yolda yürüyen insanların yaşadıkları sıkıntılar ve çıkmazlar ana tema olarak ele alınır. Hikâyede özellikle aynalar ve renkler üzerinden varlık, gerçeklik ve umut kavramları irdelenir. Çevrenin ve hayat şartlarının insanları tasvip etmedikleri yollara sürüklediği, kaba kuvvetle problemleri çözmenin mümkün olmadığı, insanların ne kadar farklı düşünüp ve farklı hayatlar yaşasa da sevgi ortak paydasında buluşabileceği tezleri yan temalar olarak ele alınır.

3.14.9. Basında Yozlaşma

“Başı Üstünde Dam İstemez Naciye” adlı hikâyede basında kurguya dayalı habercilik anlayışının yanlışlığı ana tema olarak işlenir.

Hikâyede toplum ve insan gerçeğini işleyen haberlerin ilgi görmemesi, belli bir sosyal statü ve cemiyet hayatı içinde toplum gerçeklerine yüzeysel bakış, insanlarda eksiklik olarak görülen kimi hususların aslında bir zenginliğin göstergesi olabilmesi ve ahlaki bir duruşu olmayan habercilerin insanları aldatabilmeleri yan temalar olarak işlenir.

3.15. Geçmişe Özlem

“Bildin mi Fatma” adlı hikâyede geçmişe duyulan özlem dile getirilir. İnsan geçmişiyle birlikte yaşayan bir varlıktır. Yaşlılıkla birlikte fiziksel ve ruhsal kısıtlılıklar yaşayan bireyler, geçmişe özellikle tatlı anılara özlem duyarlar. Güzel anılar biriktirmiş olanlar için bu hasret daha yoğun bir şekilde yaşanır. Ayrıca insan belli bir yaşa gelince mevcut şartları göz ardı edip eski ile yeniye genellikle eskinin lehinde kıyaslayabilir.

Hikâyede bir yan tema olarak da insanların mükemmel olmadığı, birbirlerinin eksikliklerini tamamlayarak huzura ve sükûna erebileceği işlenir.

“Hangi İstanbul?” adlı hikâyede gerek tabii güzellikleri gerekse sosyo-kültürel yapısı ile derin ve güzel anılar biriktirmeye imkân sağlayan şehirlerin insan yaşamı üzerindeki etkileri ana tema olarak işlenir.

Hikâyede kültür farkından dolayı karşılaşılabilecek zorluklar yan tema olarak ele alınır.

3.16. Aşk/ Sevgi

3.16.1. Aşkta Hicran

“Gazal Hanım'ın Nakışları” adlı hikâyede başladığı noktada hicramı başlayan bir aşkın yansımaları işlenir. İnsan yaşadığı birçok şeyi unutabilir. Hayallerini ve nefsinin kontrol edebilir. Ancak iş aşka gelince akan sular durur, olmayacak denilen şeyler olur. Sevda ateşi ne kadar küllenirse küllensin ayrılık rüzgârı içten içe bu ateşi kor haline getirir. İnsan duygularını ifade etmediğinde ya da edemediğinde bir ömrü nedametle geçirebilir. Aşk yükünü saklayıp taşımak sabretmesi en çetin işidir.

“Yakamoz” adlı hikâyede insanın yanındaki ile kalbindeki farklı olmasının ortaya çıkaracağı hüznün ve acı ana tema olarak ele alınır. Hikâyede ihmal edilen sevginin kalpte küllenen eski duyguları açığa çıkarabileceği, kalpte olanın varlığının inkâr edilmesinin sakıncalı sonuçlar doğurabileceği, seven olmanın sevilen olmaktan daha üstün olduğu yan temaları işlenir.

Hikâyede İskender-i Zülkarneyn ile Hızır’ın abıhayat suyunu aramaları hikâyesine gönderme vardır (Kilimci, 2006: 217). Bu hikâye ile “Yakamoz” hikâyesi arasında mistik bir bağ kurulur. “Yakamoz” adlı hikâyenin ana kahramanları: Demirci İskender, Balıkçı Hızır ve Hayat kızdır. Tarihi hikâyede İskender-i Zülkarneyn ab-ı hayat suyunu içemez. Ab-ı hayatı Hızır içer. “Yakamoz” da Hayat İskender’i sever; fakat Hızır’la evlenir.

3.16.2. Memleket/ Yurt Sevgisi

“Sarıçkoyağı” adlı hikâyede insanların doğup büyüdüğü yerlere karşı bağlarının maddi saikler ötesinde bir olgu olduğu teması ele alınır. Hikâyede Sarıçkoyağı adlı dağ köyünde yaşayan köylülere Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası toplu olarak Kıbrıs’a göç etmeleri teklif edilir. Köyün suyu, elektriği ve ekip biçilecek doğru dürüst toprağı yoktur. Taşlık ve kayalıklarla dolu bir köydür. Hâl böyleyken bile köylülerdeki yurt sevgisi ağır basar ve teklifi kabul etmezler.

“Marika” adlı hikâyede insanlar ne kadar sıkıntıda olursa olsun vatan aşkının her zaman galebe çaldığı tezi ana tema olarak işlenir. Hikâyede işlenen yan temalar şunlardır:

Sevgi ve elbirliğiyle toplumlar arasındaki anlaşmazlıklar çözülebilir. Ortak kültür ve coğrafyaya sahip olan insanların anlaşmaları daha kolaydır. İnsanlar muhacir olarak nereye giderlerse gitsinler vatanlarını özlerler. Sonu ayrılıkla neticelense bile aşk insanı zenginleştirir, bereketlendirir. İnsan aşkla mayalanmış gönlünü sevgiye yönlendirebilirse mutlu olur. Aşk insanı değiştiren bir gücü vardır. Aşkına akıl katmayı becerenler mutluluklarını sevgi potasında yaşatmaya devam ederler.

3.16.3. Sevgide Süreklilik

“Kaçkaç’ta” adlı hikâyede kalpteki sevginin sıcaklığı sönmeye müddetçe hayatın çeşitli zorluklarına tahammül kolaylaşır, ana teması işlenir. İster insan sevgisi olsun ister tabiat sevgisi olsun kalpteki yangını muhafaza ettiğimiz müddetçe yaşamız ilerlese de gönlümüz kocalmaz. Sevginin nesnesi, kalpteki ateş söndüğünde yok olur. Yoksa bedenlen toprak olmakla kaybolmaz. Sevdiğimizizi iddia ettiğimiz hususlar için - ki bu insan olur, vatan olur, dağ olur, su olur, kuş olur, rüzgâr olur- yüreğimizdeki sevginin sıcaklığını her daim koruduğumuz takdirde, zamanla sevdiğimizle bütünleşir, ona dönüşürüz. Hikâyede, seksenine merdiven dayamış Anuş Hatun’un yaşadığı acılara rağmen yüreğindeki insan ve tabiat sevgisi ateşi hiç sönmez. Anuş Hatun, yaşadığı yerin (Torosların) dağlarına, sularına, rüzgârına, yeşiline öyle bir aşkla bağlanmış ki zamanla adeta sevdiklerine dönüştürür. İnsanlar Anuş ismini unutup kendisine Yeşil Hatun diye seslenmeye başlarlar.

“Oğlum” adlı hikâyede “Kaçkaç’ta” adlı hikâyede anlatılan hadiseler ve durumlar geriye dönüşle ana kahraman Anuş tarafından yıllar önce ölmüş olan oğluna anlatıldığı için ortak bir tema söz konusudur. Bu hikâyeye özgü bir yan tema olarak şunu söyleyebiliriz: Gerçek sevgide ayrılık diye bir şey söz konusu değildir, ölümü aşmanın yegâne yolu sevgidir.

3.16.4. Karşılıksız Aşk

“Sonsuzcu” adlı hikâyede farklı dünya görüşlerine mensup iki kişi arasında tek taraflı bir aşkın tezahürleri ana tema olarak işlenir. Sosyalist dünya görüşüne sahip bir hoca hanıma âşık olan sağ görüşlü, mutaassıp bir edebiyat hocası sevdiği kadının düşünce dünyasını anlamaya çalışır. Kendi kendiyi kavga eder. İçindeki farklı sesler çelişkiler yumağına dönüşür. Sevdiği kadına özenir bir bakıma. Çünkü o ne istediğini bilmektedir; ama kendi benliği parça parçadır. Yaşananları, “Ferdî yapan toplum ise, neden aynı bahçede ayrı ayrı çiçekler yetişiyor? Buna cevap ararken, aynı tohumların farklı topraklarda farklı farklı geliştikleri göz önüne geliyor.” (Kilimci, 1989: 113) diye sorgular. Zorlu bir kişi olmadığının farkında olan Uluğ Bey, âşık olduğu kadının kavgacı, zorlu bir kadın olduğunu bilir. Sevdiği kadımla aynı safta olmadığı için aşkına karşılık almadığı vehmine kapılan Uluğ Bey, kendi dünya görüşünü yansıtan referansları ortaya koyar.

3.16.5. Sevgide Kadın-Erkek Farklılığı

“Memur’un Kalbinin Zonkuna ve Altıncı Gerdeğine Dair Hikâyat” adlı hikâyede kadınların erkeklere nazaran sevgilerini daha derinden yaşamları ana tema olarak işlenir. Rahime kocasını kendi yatağında başka bir kadınla yakalayınca kocasını öldürüp hapse düşer. Haddizatında kocasını çok derinden sever. Gözleriyle şahit olduğu ihanete dayanamaz. Aslında kocası da kendisini sevmektedir. Ama bu sevgi salt kendisine ait olan bir sevgi değil; bütün kadınlara şamildir. Kadın ise böyle bir sevgiye tahammül edebilecek bir fitratta değildir. Rahime, sevgi hususunda kadınlarla erkeklerin farklı kulvarlarda hareket ettiklerini şöyle anlatır, “Kadın sevdi miydi, ölümüne seviyor, benim görüşüm... Sevmek er kısmına olsa da olur, olmasa da... Ama avrat kısmısı için, sevmek her şey demek... Ölümüne sevmek...” (Kilimci, 1997: 36), “Elbet öyle, hem kadınların gönlü daha bereketli, fikri daha diri. Kolayına unutmazlar.” (Kilimci, 1997: 41), “Erkeği, ‘Seni Seviyorum,’ dediğinde, kadını bin kadın bereketinde olur, bin misli güzelleşir.” (Kilimci, 1997: 44), “Aşk iki kişiliktir, ne kaynanaya yer olur, ne boncuğa, ne ona buna..” (Kilimci, 1997: 33).

Memur’un Rahime’ye, “Beni sevdin mi peki?” sorusuna Rahime’nin cevabı kadınların sevgiye yaklaşım tarzlarını da ortaya koyar,

“Sevmek öyle kolay olsa. Hop diye olsa, olur mu, ansızın... Ben anlamam öyle şıpın işi kolay sevgiden. Bir adamın aşını yiyeceksin, kuruşunu harcedeceksin, döşeğinde oturacaksın, dostluğunu tanıyacaksın, ancak öyle...” (Kilimci, 1997: 35).

Diğer yandan Memur’un sevgi hususunda söylediği sözler de erkeklerin sevgiye yükledikleri değeri gösterir, “Yok bee, yani erkeğin sevmesi sizinki kadar dipli köklü olmuyor. Yüzünü gördüksıra seviyor erkek. Izcık da vefasızdır doğru... Kadın sevdi miydi, ölümüne seviyor,” (Kilimci, 1997: 36).

Hikâyede erkeklerin kadınları belli bir süre denemesi yapılacak bir eşya gibi görmelerinin ve eften püften sebeplerle gencecik kızların nikâh akitlerini bozmaları yanlışlığı yan temalar olarak işlenir.

3.16.6. Aşkın Hâlleri

“Deli Gönül” adlı hikâyede aşkın çeşitli halleri; başlangıcı, ilerlemesi, vuslat hali, hicran hali, büyümesi, insan üstündeki tezahürleri ana tema olarak işlenir. Aşk tohumunun kalbe atılmasından sonra ilk buluşma gerçekleşir. Aşkın atmosferinde kendilerini farklı bir âlemde gören âşıklar ilk vuslatı yaşadıkdan sonra, aşkın büyüünün bozulma aşamasına geçilir. Tohumu sağlam olanda aşkın büyüü devam eder. Hicran, aşk ateşini büyüttükçe büyütür. Mensuplarını yakıp kavurur. Deli divane eder. Benliğinden sıyrılan âşık maşukunda kendini bulur. Nihâyetinde âşık asıl kaynağa, aşkı yaratana rücu eder ve vahdet gerçekleştirmiş olur.

Hikâyede Eros, aşkı ve barındırdığı tezatları şöyle dile getirir,

“Âşık olmak aşılmazı, sınırsız zorlamaktır. Zor yolda yapılan yolculuk, ufku bulutlu yürüyüştür. Bütün çağlarda aşk; yeryüzünün tüm çeşmelerinden içmek, tüm yangınlardan geçmektir... Hayat kütüğüne insanın kendini kendi eliyle yeniden yazmasıdır... Âşık olmak sevgili Gönül, yeniden doğuştur, o yüzden de acıdır. Her insan, ya da çoğu insan diyelim buna, yeniden doğuşu yaşamıştır. Aşkta da hayatta da birçok kez ölüyor insanlar yaşadıkça, ama, âşık olma umudunu yitiren insan sahiden ölüyor. Her aşkın başlangıcında imkânsızdan yola çıkıp bir yeryüzü cenneti yaratma çabası vardır. Sonunda da imkânsıza varmak... Kuşatmayla, engelle çoğalır aşk. Âşık olmak zenginleşmek ve yitirmektir... Yücelmek ardından onursuzlaşmaktır... Akılların cengi, sonunda akılsızlıktır. Olağanüstü olduğu kadar olağanla hemhal oluştur ve sonunda olağan baskın gelir... Bu cennet bahçesine adım atan çoğu insanın en ummadıkları anda, dünyayı tutmuş o yangın birden söner. Ardından insanoğlu, bir sonraki yangına kadar onun umucusu olur. (Kilimci, 1997: 75).

“Allöfçü Muhabbet Hanım” adlı hikâyede aşkın aklın kurallarına sığmayan ve bu kuralları yerle bir eden yapısı ana tema olarak işlenir. Muhabbet Hanım kendi kuralları olan bir kadındır. Kadınların patron olarak tutunmasının zor olduğu işret âlemlerinde namı yürümüş, sert, erkek gibi kadındır. İşleriyle adamları ilgilenir. Kendisi bir yandan da hayır işleri ile uğraşarak milletin gönlünde de yer eder. Yayla yolunda kendisine bir bağ evi yaptırmış ve orada yaşar. Aşk meşk işlerine düşenleri de zaman zaman alaya alır, aşkı zayıflık olarak görür. Ta ki Demiralı’yi görene kadar. Ellili yaşlarında Muhabbet Hanım gider; yerine genç, sevecen, sevdiği uğruna her çılgınlığı yapacak bir kadın ortaya çıkar. Geç vakte kalmadan uyumayı kendisine prensip edinmiş olan Muhabbet Hanım, ilkin bu kuralını çiğner. Nefret ettiği yıldızname açma,

büyük ve üfürük işlerine bulaşır. Sevdiğine her şeyi ile sahip olmak ister. Ne var ki aşkın kanunları baskıya, zorlamaya gelmez. Aşk kuşu özgürlükten hoşlanır. Muhabbet Hanım, aşkta aceleci ve sabırsız olduğu için yanması muhtemel olan aşk ateşini de söndürür. Aşkta bazı adımların muhatap tarafından atılması gerekir. Buna müsaade edilmeden art arda bütün adımları bir taraf atmaya başlarsa işin büyüğü bozulur. Sevgi, tutkuya dönüştüğünde bir bakıma kendini yok etme sürecine de girilmiş olur. Hikâyede sevgisi tutkuya dönüşen Muhabbet Hanım'da bağıllık bağımlılığa dönüşür. Sıkıya gelemeyen sevda kuşu ise başka gönüllere doğru kanat çırpmaya başlar.

“Mavi Kız Mariya ile Helvacı Hamza” adlı hikâyede aşkın iki farklı yönü ana tema olarak işlenir. Birincisi, aşkın hicranla özdeşleştirilmesidir. Kişi mutsuzluğuyla o aşkın mutlu olduğunu sanır (Kilimci, 1997: 155). Bitmeyen sızı, yavaş yavaş kişiyi tüketir. İkincisi aşkın sevgiye dönüşmesidir. Aşkla mayalanan gönül, rengini kaybetmezse - ki bu ancak kişinin kendini keşfetmesiyle mümkündür- diriltlen bir sevgiye dönüşür (Kilimci, 1997: 154). Nasıl ki en güzel tatlı bile ekşisiz olmuyor, ayrılığın mutsuzluğu nice sevinçleri de içinde barındırır görmesini bilene (Kilimci, 1997: 151). Kişi aşkta kendini sevecek kadar bir parçasını her daim saklı tutmalıdır ki aşk kuşunun keşfedeceği bir şeyler kalsın da hemen uçup gitmesin.

“Hükümet Onaylı Sevginin Zabta Alındığının Hikâyesidir” adlı hikâyede aşkın ne olduğu, tarifinin yapılabileceği hususu ana tema olarak işlenir. Âmir, aşkı geçimle ilişkilendirerek uzak durulması gereken kötü bir şey olduğundan, bir günlük bir zaman diliminin âşik olmaya yetmeyeceğinden dem vurur. Medeni'nin, bir gün önce tanıdığı kıza karşı hissettiği duyguyu aşk olarak ifade etmesi üzerine karakol âmiri, Medeni'den aşkı iyicene tarif etmesini ister. Bunun üzerine Medeni, aşkın ne olduğunu sorgulamaya başlar, içindeki duyguyu tanımlayamaz. Sevdiğine sorar, kız gülümser, anlar; lakin cevap vermez. Anasına sorar, anası da aşk, sizin yediğiniz bu halттır, diye cevap verir. Varrı öğretmenin yanına, o ise uzun uzun anlatır, dedikleri pek aklında kalmaz; ancak aşkın ciddi bir şey olduğu sonucuna varır. Sergideki aşk mektupları kitapçığına bakar. Süslü püslü, hüznü sözlerin içinin sevincini, sızısını anlatmadığını görür. Gazete manşetlerinde aşkın silahla, keserle, zehirle yazıldığını görür ve aşkın akıl harici bir iş, başka bir deyimle dellenmek olduğuna kanaat getirir.

“Yeniçeri'nin Güvercinleri” adlı hikâyede aşkın, ister vuslata erişilsin ister erişilmesin, insanı zenginleştirdiği, olgunlaştırdığı tezi ana tema olarak işlenir. Ayrıca aşkın özgür bir atmosferde yaşayabildiği, sıradanlığa tahammülünün olmadığı düşünceleri hikâyede yan tema olarak işlenir. Hikâyede Yeniçeri'nin ocak geleneğine uygun hareket ederek evlenmemesi (evcilleşmemesi) aşkın destana dönüşmesine vesile olur.

“Sadece Sevdim” adlı hikâyenin ana teması aşkın zamanının, mekânının, dininin ve milliyetinin olmadığıdır. Ömür, zamanla sınırlı olmasından dolayı kısa; aşk, zamanla sınırlı olmamasından dolayı uzundur. Hikâyede ölüm engelini aşıp sonsuzluğa yürümenin yolunun sevgiden geçtiği, sevmenin ölümün menfi etkisini ortadan kaldırdığı, sevgisizliğin ölümle eşdeğer bir durum olduğu, sevmeye başlandığı zaman hayatın daha anlamlı olduğu tezleri yardımcı temalar olarak ele alınır.

Hikâyede gelenekteki aşkı günah sayan bir din anlayışına da derin bir eleştiri söz konusudur. Yazar, aşkı ve sevmeyi günah sayan bir Tanrı düşüncesine karşı çıkar; âşiklar için sevap ve günah kavramlarının bir anlam ifade etmediğini, âşikların Tanrı gibi olduğunu söyleyerek tasavvufteki vahdetivücuda gönderme yapar (Kilimci, 2006: 282).

3.16.7. Aşkı Beklemek

“Reçetede Aşk” adlı hikâyede aşkı beklemekle ömür sermayesini tüketenlerin çeşitli mahalle baskılarına maruz kalmaları ana tema olarak işlenir. Aşkın aranan bir şey olması fikrine sahip olanlar, bir eş bulmakla aşkı bulmayı bir görenlerdir. Kısmeti çıkma hadisesi ile aşkı yakalama mevzusunu aynı kefedeyen bakış açısına sahip olanlar evliliğe farklı bir anlam yüklerler. Hâlbuki Tolstoy'un da dediği gibi, “Sevmeden evlenmek, inanmadan ibadet etmek gibi alçakçadır.” Aşk olta atılıp tuzak kurularak elde edilebilecek bir meta değildir. O tılsım kişiden esirgenmemişse eninde sonunda gelip sahibini bulacaktır.

3.16.8. Aşka İdeolojik Bakış

“Faktör Aşk” adlı hikâyede kapitalizmle bağlarını koparamamış bir aşk anlayışıyla feodalite ile bağlarını koparamamış bir aşk anlayışının devrimcilik potasında yaşamasının zorluğu ana tema olarak incelenir. Erkek, Batı kültürüyle yetişmiş, insana bakışı makinaya bakış gibidir. Evliliğin kutsiyetinden söz etmez. Aşk bitti mi evlilik biter ve partner doğal olarak değiştirilir, insanın diyalektiği buna uygundur, anlayışındadır.

Diğer taraftan kız, feodal oyunlarla aşkını kendine mahkûm eder. Sosyalist aşkın özgürlükçü ruhuna aykırı hareket eder. Hikâyede sosyalist bakış açısında aç kalmak, örgüt evinde bomba patlaması, gazete manşetlerine çıkmak, mahpusluklar vb. kısacası dava uğruna yaşanan her şeyin aşkla özdeşleştirilmesi; kapitalizmde erkeğin sınırsız beraberliklerine sevdiğinin ses çıkarmaması fikri, kıskançlık göstermenin yanlış görülmesi gibi hususların eleştirisi aşk çerçevesi içinde yapılır.

Hikâyede ayrıca kadının erkeğe göre daha derinden sevdiği, babalığın sadece maddi sorumlulukları yerine getirmek olmadığı ve çocuk yapma hususunda eşlerin her ikisinin de onayının olmasının gerektiği hususları yan temalar olarak ele alınır.

Hikâyede devrimci gençlerin davaları uğruna çalışırken akıp giden hayatı göz ardı etmeleri de eleştirilir. Devrimci kızın babası damadına bu konuda şu eleştirileri yöneltir,

“Bebenin memeye saldırışını, ağlamasını, gülmesini, sevilir ise sevmesini, minicik elleriyle senin elini, yok, tek parmağını sımsıkı kavramasını... Seninle dünyayı fark edişini... Senin yol göstermenle insan oluşunu... İlk dişini, ilk sıralamasını, patadanak düşmesini, parmaklarını ilk keşfini, onlarla dünyayı kavrama çabasını... Bilir misin bütün bunları ay oğlum? İki bebe sahibisin, ama, bilemezsin... Sana oğul demesi de müşkül, baba demesi de... Halbuki, benim fikrimce yani, af buyur, bir devrimci yuvasını, evlatlarını, eşini, gülmeyi, gezmeyi, bütün dünyayı sevdiği kadar iyi devrimcidir. Sizse dünyayı yaşamayı kendinizden ha bire uzaklaştırıyorsunuz. Ne kadar mutsuz, ne kadar tatsız olursak o kadar iyi eleman oluruz sanıyorsunuz. Dünyayı en iyi anlayan, bence, en dost olan, en güzel gülen, essahlı insan olandır...” (Kilimci, 1997: 117-118).

3.16.9. Aşksız Mutluluk

“Çöpkıran” adlı hikâyede aşkın mutsuzluk, paranınsa mutluluk getirdiği tezine eleştirel bir bakış ana tema olarak işlenir. Birisini sevmek hastalıkla, delilikle ve inme ile eş tutulurken, bu işlere bulaşmadan varlıklı birisi ile evlenmek en büyük mutluluk olarak gösterilir. Paranın örtemeyeceği ayıp, gideremeyeceği sorun, satın alamayacağı mutluluk yoktur tezine göre dünyaya bakanlar; insanının maddi ihtiyaçlarını gidermeyi manevi ihtiyaçlarını gidermekle bir tutarlar. Para ile saadet olmaz sözünün zıddına para ile her mutluluk elde edilir görüşü ortaya konulurken maddi yönden rahat etmenin en üstün değer olduğu fikri dayanak noktası olarak baz alınır. Hikâyede aracı kadının Nazlı’ya, istersen babayığit, yakışıklı bir şoför tutarsın kendine, gönlünü eğlersin, kocan Maamıt kocalık vazifesini yerine getiremese de başkasından çocuk sahibi olursun gibi ahlaksız öğütlerde bulunması, para ile elde edilecek şeyin mutluluk değil de kişinin kendini kirli ve aşağılık bir hayata mahkûm etmesi olduğu görülür.

Maddi bir güç elde etmek için olmayacak bir izdivacı kabul etmek insanı ticari bir metaya dönüştürür. Kendini ticari bir metanın nesnesi konumuna düşüren kişi sevgi ve mutluluğun adını telaffuz edebilir; lakin onları yaşayamaz.

Hikâyede kapitalizmin insanlara dayattığı paran kadar insan, paran kadar mutlusun anlayışının çirkin yüzü ve tahsil görmenin sadece maddiyatla bağının bulunduğu tezinin yanlışlığı yan temalar olarak ele alınır.

Hikâyede ayrıca kısa yoldan köşeyi dönmek, uyanıklık, menfaatperestlik aracı kadın tarafından üstün erdemler olarak dayatılırken; sevmek, okumak, dürüstlük, namus gibi kavramlar hafife alınmaktadır. Aracı kadının Nazlı için “Okullar okudu, kabul, okumasa daha iyiydi, gözü açılmazdı.” (Kilimci, 1997: 129) sözleri bir bakıma okuyan kızların kendilerini ticari bir meta olarak görmeyecekleri tezini de ortaya koyar.

3.16.10. Evlilikte Aşkın Rolü

“Dil Bilmez Gelinle Fakı’ya Dair” adlı hikâyede aşkın evliliği yürütmede başat bir rol oynadığı tezi ana tema olarak işlenir. Hikâyedeki Fakı karakteri hünerbaz, merhametli, uslu, geçimli, onurlu bir er olarak tanıtıldığı halde karısı tarafından terk edilir. Fakı, çok kötü yaşam koşullarında mağara gibi bir yerde açlık ve sefalet içinde yaşayan on beşinde bir kızını evine gelin olarak getirir. Fakı’nın karakteri ve kıza sağlayacağı yaşam standardı kız için geldiği yerle kıyaslanmaz bile. Fakı, kıza çeşitli öğütler verir. Özellikle kalbine sahip çıkmasını, kimselere görünmemesini tembihler. Fakı’nın en büyük korkusu, kızın dil öğrenip sokağa çıkmasıdır. Çünkü Fakı, bunların neticesinde kızın kalbinde bir aşk ateşinin yanması halinde, kendisini yücelten özelliklerin bir hükmünün kalmayacağını farkındadır. Ayrıca Fakı’yı kendisinin elli beş yaşında

olması, kızın ise on beş yaşında olması da tedirgin etmektedir. Aşk faktörü devrede olmadığı zaman maddi refah ve güzel davranışlar belki bir noktaya kadar insanı eğleyebilir; lakin evliliğin sürekliliğini sağlayamaz.

3.16.11. Aşka Sınır Çizmek

“Yeni Moda Aşklar Destanı” adlı hikâyede aşkı belli kalıpların içine hapsedmeye çalışmanın yanlışlığı ve imkânsızlığı ana tema olarak işlenir. İnsanın hayatla kurduğu en kuvvetli bağ olan aşkı bir idealin önünde engel olarak görmek hayatın doğal akışına aykırı bir durumdur. Aşk, kendisine pranga vurmaya çalışana iltifat etmez. Aşkın gelmesine engel olamaya çalışmak beyhude bir harekettir. O gelir; kanun kural, sınır, engel tanımaz, insanları özgür kılar. Kıldığı özgürlüğe müdahale edildiğinde kişileri kendi masallarıyla baş başa bırakır ve gider. Aşkın ektiği tohumu yeşertebilenler, sevgi ağacının gölgesinde bir ömür sefasını sürerler. Hikâyede ideoloji devrimci kızın aşkına engel olamaz. Diğer taraftan Alman gelin Magda’nın aşkı Ali’nin baskı ve sınırlamaları karşısında erime sürecine girer.

Hikâyede halktan yana olduğunu ileri sürüp halkın yaşayışından, değerlerinden uzak kalmanın ve kişinin çeşitli saiklerle yaşamı ertelemesinin yanlışlığı yan temalar olarak ele alınır.

3.16.12. Sanat Aşkı

“Aktör” adlı hikâyede kalbinde sanat ateşi yanan insanları hiçbir engel sanatlarını icra etmekten alıkoyamaz, düşüncesi ana tema olarak işlenir. Hikâyede işlenen yan temalar şunlardır:

Sanat aşkı insanın özel hayatını derinden etkiler. Ne iş yaparsak yapalım, mutlaka aşkla yapmalıyız.

Ülkemizde sanatsal faaliyetlere yeterince değer verilmemektedir. Tiyatro sanatın en etkili kollarından biridir. Sanatçı duyarlılığına sahip olanlar her şartta duruşlarını korurlar. Aşk toplumsal kalıpları reddeden bir duygudur.

3.16.13. Sevgiyi İfade Gecikme

“Kocana Görücü Geldi” adlı hikâyede sevdiklerimize sevgimizi göstermeyi ihmal etmenin getireceği pişmanlık ana tema olarak işlenir. Sevdiklerimizi kaybettiğimizde sevgimizi vaktinde gösterip ifade etmemişsek büyük bir pişmanlık yaşarız. Sevgiyi vaktinde göstermemek telafisi olmayan bir hatadır. İnsan bir ömür keşkelerle yaşamaya mahkûm olur. Özellikle insanın muhatabı sevgisini göstermekte çok cömert davranmışsa pişmanlık daha da derinden yaşanır. Ölüm gerçeği karşısında sevdiklerimizden ne zaman ayrılacağımız belli olmadığı için sevgimizi ifade etme noktasında cimrilik yapma lüksümüz olamaz. Sevgiyi ifade etme noktasında uygun zaman diye bir şey söz konusu değildir; bütün zamanlar sevgiyi ifade etmek için en uygun zamandır. Nimet elden çıkmadan kıymetini bilmeliyiz.

“Söyle Kalbim” adlı hikâyede sevgiyi ifade etmede çekingen davranmanın pişmanlığı ana tema olarak işlenir. İnsanlar farklı hayatlar yaşayıp yaşlansa da kalpteki sevgi hep genç kalır. İki kişi arasındaki sevgi herhangi bir sebepten vuslata ermemiş olsa bile sevginin mucizevi gücü kişilerde bir ömür sürecek güzel duyguların ve davranışların gelişmesine vesile olur.

Hikâyede her ayrılığın yeniden bir doğuşa gebe olduğu, bayanların toplumda çalışmalarının gerekliliği, gençlerin sevmeye bahsine gereken değeri vermelerinin önemli olduğu yan temaları da işlenir.

3.17. Konut Sorunu

“Yeşil Pancurlu Yuvamız” adlı hikâyede dar gelirli insanların konut edinme çabaları esnasında karşılaştıkları sıkıntılar ana tema olarak işlenir. Nakit para bulup ev almayacak durumda olan dar gelirli aileler, belli taksitlerle alınan kooperatif tipi evlere yazılarak ev sahibi olmaya çalışırlar. Bir dönem Türkiye’de yaygın olan bu uygulama işinin ehli olamayan ve insanları dolandırmak için bu işe girişen müteahhitler yüzünden kanayan bir yaraya dönüşür. Kanuni alt yapısı sağlam olmayan sistem yüzünden on binlerce aile mağdur olur. Bitmeyen evler, birden fazla kişiye satılan daireler, eve taşındıktan sonra ortaya çıkan fazladan ödemeler, kalitesiz malzeme kullanımı gibi onlarca soruna sebep olan durumun ıslahı için 1984’te Toplu Konut İdaresi Başkanlığı kurulur. Böylece yaşanan mağduriyetler devlet garantisi ve desteğiyle ortadan kaldırılmaya çalışılır.

3.18. Huzurevinde Hayat

“Erkeğe Bakmak” adlı hikâyede huzurevlerinde yaşamak mecburiyetinde kalanların günlük yaşamları, hassasiyetleri ve duygu dünyaları ana tema olarak işlenir. Huzurevlerinde adeta ikinci çocukluklarını yaşayan

insanların bedenleri yorgundur; ancak kalpleri dipdirdir. Yaşın ilerlemesiyle eskimeyen ruh; eskijen, yaşlanan bedene dar gelir. Yaşlandıkça hatıraların değeri de artar. Çünkü ruh hatıraların atmosferinde biraz da olsa teskin olur.

3.19. Birlikte Yaşama Kültürü

“Milletler Fotoğrafhanesi” adlı hikâyede farklı inançlara ve kültürlere sahip olan insanların sevginin sıcak atmosferi içinde ve insanlık paydasında aynı coğrafyada huzur içinde yaşayabilecekleri tezi ana tema olarak işlenir.

Hikâyede yaşama sevincinin insanı mutlu kıldığı, karşılık beklemeden iyilik yapma gerekliliği, bir yerde farklı kültürlerin bir arada olmalarının bir zenginlik kaynağı olduğu, aşkın akıl ve mantığı devre dışı bıraktığı yan temaları ele alınır.

Hikâyede kendi hâl, tavır ve davranışlarına bakmadan karşı cinsten mükemmel hal, tavır ve hareketler beklemenin saçmalığı, geçmişin iyisiyle, kötüsüyle; güzeliyle, çirkiniyle bir bütün olduğu, insanların kişisel hak ve özgürlüklerine müdahale etmenin yanlışlığı, eşlerini aldatanların aslında kendilerini aldattığı, mazlumların canına kast etmenin affedilmeyecek bir suç olduğu tezleri de ele alınır.

3.20. Ölüm

“Hayatın Galibi” adlı hikâyede hayata müspet anlamda dâhil olamayan, ölü olmayıp ölü hükmünde yaşayan insanların -Araf'ta kalanlar- her şeye rağmen hayata tutunmaları ana tema olarak işlenir. Hikâyede toplumun siyasi suç ve adi suç kavramlarına bakış açısı, insanların kaldıramayacağı işlerle karşı karşıya kalmalarının akli melekelerine menfi etki yapması, toplumsal sorunlara ırkçı bir anlayışla bakılmasının yanlışlığı tezleri yan temalar olarak ele alınır.

“Kıracı” adlı hikâyede ölümün bir yok oluş değil; aksine yaşamın farklı boyuttaki bir devamı olduğu ana teması işlenir. Ölüm ile yaşam arasında ince bir çizgi vardır. Hayatta eşyanın hakikatini görme noktasında kapalı olan gözler, ölüm nehrinden diğer tarafa geçince açılır. Dünyada tartışılan, herkesin çeşitli anlamlar yüklediği ahlak, namus, günah, sevap, ceza, varlık, yokluk vb. kavramların üzerindeki kimi sis perdeleri ancak ölümle aralanır. Hikâyede güzelle çirkinin, doğru ile yanlışın, mutlulukla hüznün iç içe olduğu, mutlak manada bir güzelliğin veya yanlışın olamayacağı düşüncesi yan tema olarak ele alınır.

“Mâmıra” adlı hikâyede daha önce “A’rafta” adlı hikâyede ele alınan “Evliyken bir başka kadını daha hayata dâhil etme yani “kuma sorunu” ana temasına ek olarak yaşarken de insanların ölü hükmünde olabileceği, yaşamanın nefes alıp vermenin ötesinde bir anlamının olduğu tezi yan tema olarak ele alınır. Kocası Abdo tarafından öldürülen ana kahraman Mâmıra'nın hikâyesinin sonunda ifade ettiği “Yaşayaydım iyiydi, ama, ben yaşıyor mu idim ki?” (Kilimci, 2006: 65) sözleri dikkat çekicidir.

“Dünya Vatandaşı Adolf Üzeyir” adlı hikâyede ölümün, yaşamın ve insanlığın milliyetinin olmadığı; farklı dinlerden, milletlerden, kültürlerden insanların kuralcılığın hüküm sürmediği bir dünyada mutlu bir şekilde yaşayabileceği tezi ana tema olarak ele alınır. Hikâyede kendi milletinden olmayanları dışlayan bir milliyetçilik anlayışının yanlışlığı; değişik dillere, milletlere, kültürlere ve ritüellere sahip olsak da bütün insanların insanlık nokta-i nazarında dünya vatandaşı olduğu, kalplerde yer etmiş olanın baskı ile değiştirilemeyeceği düşünceleri yan temalar olarak işlenir.

Ana kahraman Adolf Üzeyir'in “Hepimiz dünya vatandaşıyız... Kalan işler hep ayrıntı...” (Kilimci, 2006:78) sözleri ana temayı özetler niteliktedir.

“Nasıpsız Niyazi'nin Yeri” adlı hikâyede ölmeden önce hayatın kıymetini bilmenin gerekliliği, ölümü unutmadan her ortamda ruhu ve aşkı şen tutmanın çok önemli olduğu gerçeği ana tema olarak işlenir. Hikâyede toplum olarak kadının değerini bilmenin ve toplumda farklı olanların da gözetilmelerinin gerekliliği yan temalar olarak işlenir.

“Amirim Suçum Ne?” adlı hikâyede bir zümreyi potansiyel suçlu görerek insanların yaşama hakkına saygı duymayan bir anlayışın tezahürü ana tema olarak ele alınır. Hikâyede insanların ortak kullanım alanlarının zenginler tarafından gasp edilmesi, vatan için canını seve seve vermenin toplumun fakir kesimlerine özgü bir erdem olduğu algısının oluşması, fakirliğin özellikle çocukları olumsuz yönde etkilemesi, işsizliğin insanları yaşamak istemediği coğrafyalarda yaşamaya mecbur kılması yan temaları ele alınır. Hikâyede devletin içine

sızmış çetelerin halkı kendi devletine kışkırtmak için çeşitli suikastlarla masum insanları öldürmesi, dirisine sahip çıkılmayan vatandaşın ölüsüne sahip çıkılması gibi bir sakat anlayışın varlığı gibi hususlar da ele alınır.

“Taşlıbayır Sokağı” adlı hikâyede ölüm karşısında herkesin eşit olduğu ana temasının altında; yaşamın kıymetini bilerek ve hakkını vererek yaşamının gerekliliği, dünyada neyi çok istiyorsak ölüm sonrası için onun hazırlandığı, her zaman ele geçmeyen aşk cevherine sahip olduğumuzda yaşanması gerekenleri ertelememek gerektiği, isteklerimiz ve tercihlerimizin kaderimiz olduğu yan temaları işlenir.

“Beşibiyerde” adlı hikâyenin ana teması; “Her ölüm yeni bir başlangıca kapı aralar yeter ki insan içindeki yaşama coşkusunu kaybetmesin.” düşüncesidir. Yaşlanmak bedenle değil; kalple ilgili bir mevzudur. Hikâyede kaderin insan yaşamı üzerindeki muazzam etkisi, küçük yaşta evlenmenin sakıncaları, fakirliğin normalde tercih etmeyeceğimiz kararlar almamıza sebep olması gibi hususlar yan temalar olarak ele alınır.

“Tanrım Neredesin?” adlı hikâyede ölüm gerçeği karşısında dünyada sürdürülen tartışmaların beyhudeliği ana tema olarak işlenir. Hikâyede olaylara farklı pencerelerden bakıldığı zaman karşı tarafı anlamının daha kolay alacağı, aynı kültür coğrafyasında yetişenlerin ortak değerlere sahip olduğu, bir millete mensup bir kısım kişilerin yapacağı yanlışlardan o milletin tamamının sorumlu olamayacağı yan temaları işlenir.

“Papaz Ağam” adlı hikâyede kişileri din ve milliyetleri üzerinden ölüme reva görmenin ve kini yaşatmanın yanlışlığı ana tema olarak işlenir. Kimilerinin yanlış hareketleri onların mensup olduğu topluluğa mal edilemez. Hikâyede; başkalarını dini, milliyeti ve tercihleri noktasında eleştirip yargılayacak olanların önce kendi düşünce, tavır ve davranışlarındaki sakatlıklara bakmalarının gerekli olduğu tezi yan tema olarak işlenir.

“Şu Ölüm Dedikleri...” adlı hikâyede insanın sevmediği bir insanla yaşamak zorunda olmasının da ölümün başka bir varyantı olduğu, insan hayatında birden fazla ölümün yaşanabileceği ana teması işlenir. Gönül ile aklın kurallarının işleyişi birbirinden farklıdır. Evlenmeden önce eşlerin birbirlerini görmemesinin büyük sakıncaları vardır. Bir ömür sevmediği insanla yaşama bahtsızlığına katlanmak kolay bir şey değildir. Bu, her iki tarafı da yıpratır. Hacı'nın şefkati ve güzel davranışları evliliğin sürmesini sağlamıştır. Ancak gönül ferman dinlemez. Saadet'in gönülde yatan aslan hiç ihtiyarlamaz.

“Armuda Hücum” adlı hikâyenin ana teması; ömrün bir müsveddesi ve temize çekilmesinin söz konusu olmadığı için yaşarken adil olunması, destansı bir hayatın yaşanması, kul hakkına riayet edilmesi ve yaşama dair olan şeylerin ertelenmemesidir. Hikâyede sosyal adaletsizliklerin insanları istemedikleri şeylere yapmaya mecbur ettiği, insanlardan mizaçlarına aykırı davranışlar beklemenin bir haksızlık olduğu, hikâye yazmakla hikâye söylemenin farklı farklı şeyler olduğu yan temaları işlenir.

4. SONUÇ

Ayşe Kilimci, yaşadığı toplumun çalkantılarını -öğrenci olayları, darbeler, köyden kente göç, kültür çatışmaları, çocuk ve kadın mağduriyetleri, işsizlik vb.- gerek eğitimi esnasında gerekse meslek hayatı vasıtasıyla çoğunu bizzat müşahade ettiği olaylar üzerinden eleştirel ve yer yer kara mizaha varan coşkulu bir dille anlatır. Çarpıcı imgeleri, halk diline hâkimiyeti ve karakterlerini canlandırmadaki ustalığı ile Türkçe'nin sıcaklığını eserlerine yansıtır.

Kilimci, öykülerinde yurt dışına ve köyden kente göçün meydana getirdiği travmatik durumları, göçerlerin kentleşme sürecinde yaşadığı sıkıntıları, kuşak çatışmalarının yarattığı bunalımları; siyasette, ahlakta, bürokraside, kültürde, eğitimde ve basındaki yozlaşmaları büyük bir titizlikle ele alır. Çocuk yuvalarında yaşanan dramları, huzurevlerine bakışı ve huzur evlerindeki yaşam koşullarını, konut sorununu, savaşları, küçük yaşta evliliklerin acı sonuçlarını, birlikte yaşama kültürünün unsurlarını, savaşların yaşattığı acı ve yoksullukları da gerçekçi bir bakış açısıyla ortaya koyar.

Kilimci, özellikle aşk, sevgi ve ölüm temalarını geniş bir çerçevede içerisinde ele alır. Karşılıksız aşkı, aşkta hicranı, sevgide sürekliliği, sanat ve memleket aşkını, ideolojide aşkın yerini, evlilikte aşkın rolünü, sevgide kadın - erkek farklılığını, sevgiyi ifadede gecikmenin sakıncalarını coşkulu anlatımıyla ortaya koyar. Ölümün yeni bir başlangıç olduğunu, ölmeden ölü gibi yaşayan insanların olduğunu, ölüm ve yaşamın milliyetinin olmadığını, ölümün varlığından dolayı hayatın kıymetinin bilinip yaşama dair şeylerin ertelenmemesi gerektiğini anlatır. Ölüm karşısında herkesin eşit ve her şeyin boş olduğunu, sevilmeyen biriyle yaşamak zorunda kalmanın ölüme eş olduğunu, dirisine sahip çıkılmayan insanların ölüsüne sahip çıkmanın mantıksızlığını vurucu imgeler ve sağlam kurgularla ifade eder.

Aydın ve sanatçı duyarlılığıyla haksızlık ve adaletsizlikleri gür sesiyle haykıran Kilimci, çoğu yazar ve sanatçının girmeye cesaret edemediği cinsellik, ensest, travestilik ve çocuk istismarı gibi tabu konuları öykülerinde cesaretle ele alarak toplumun kanayan bu yaralarına parmak basar. Gelenekten modernliğe kadın ve çocuk hakları üzerine kafa yoran yazar, sosyal hizmet uzmanı olmanın avantajıyla elde ettiği saha tecrübesini öykülerinde çok çarpıcı bir dil ve canlı sahnelerle ortaya koymayı başarır.

Kilimci'nin hikâyelerini incelediğimizde tematik bir zenginliğin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu zenginlik özellikle kendisinin canlı, sihirli, tılsımlı, şiir tadında, destansı ve masalımsı üslubuyla bir albeni kazanır. Ayrıca atasözleri, deyimler, halk deyişleri, yöresel ağızlarda yaşayan kelimelerle de üslûbunu zenginleştiren Kilimci, kendine sağlam imgelere sahip, tematik yönden zengin ve coşkulu bir anlatım dünyası kurmayı başarır.

KAYNAKÇA

- Andaç, F. (1997). “Öyküde İzleksel Olan”, Adam Öykü, Sayı: 9 Mart- Nisan: 144-146.
- _____. (2004). Edebiyatımızın Kadınları, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- Güler, M. (2006). “Şu Ölüm Dedikleri”, Cumhuriyet Kitap. s. 884. Ocak: 8-9.
- Hepçilingirler, F. (2013). Öyküyü Okumak, Okuryazar Yayınevi, İstanbul.
- Kilimci, A. (1976). Yapma Çiçek Ustaları, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____. (1983). Sevdadır Her İşin Başı, Kaynak Yayınevi, İstanbul.
- _____. (1987). Sevgi Yetimi Çocuklar, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____. (1989). Gül Bekçisi / Eylül Arifesi Mektuplar, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- _____. (1997). Yeni Moda Aşklar Destanı, Papirüs Yayınevi, İstanbul.
- _____. (2006a). Yeni Moda Aşklar, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- _____. (2001). “Ayşe Kilimci'den Attilâ İlhan'a.” (Der. Belgin Sarmaşık) Attilâ İlhan'a Edebiyat Dünyasından Mektuplar, Otopsi Yayınevi, İstanbul: 234-243.
- _____. (2002). Mucize Var mıdır Memet Abla?, Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- _____. (2006b). Şu Ölüm Dedikleri, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- _____. (2007). Ah Benim Akortsuz Kalbim, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kolcu, A. İ. (2015). Öykü Sanatı, 4. bs., Salkımsöğüt Yayınevi, Konya.
- Kundera, M. (2012). Roman Sanatı, (Çev.: Aysel Bora), Can Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, E. (2018). Eleştirel Okuma, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Selçuk, K. (2004). “Öyküde Olay”, Adam Öykü, Sayı:53, Temmuz-Ağustos: 115-117.
- Uzuner, B. (2006). “Yapma Çiçek Ustası”, Radikal Kitap, 10 Mart: 14.